

Yhteisiä kysymyksiä HE 202 ja 203

Ministeriöt ovat konsultoineet niissä asioissa oikeusministeriötä, joissa lakivaliokunta on sitä edellyttänyt.

1. Valeostosäätely

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 35/2018 vp, s. 14) todettiin, että valeostosäätelyn osalta syytä tarkkaan selvittää, millaisia toimenpiteitä on tarkoitus käyttää ja tarvittaessa selkeytettävä sääntelyä. Tätä ei ainakaan siviilitiedustelua koskevassa vastineessa kommentoitu. (Poliisilain 5 a luku 20 §)

Sama pyyntö sotilastiedustelun osalta, ks. PeVL 36 s. 15.

Sisäministeriön vastaus: *Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan (PeVL 35/2018 vp, s. 13–14) huomiota siihen, että poliisin käytössä olevien rikosten selvittämistarkoituksessa säädettyjen toimivaltuuksien osoittaminen muuhun tarkoitukseen edellyttää myös niiden sisällöllistä tarkastelua. Esimerkiksi valeostoa on valiokunnan käytännössä luonnehdittu epäsovinnaiseksi toimivaltuudeksi, joka merkitsee poliisin oikeutta toimia vastoin joitain rikosoikeudellisia kieltoja ilman virkavastuuta. Valiokunta on painottanut, että tällainen virkatoiminta on valtiosääntöoikeudellisesti jo sinänsä merkittävää hallinnon lainalaisuuden periaatteen kannalta. Valeoston osalta merkityksellistä oli, että periaatteen voidaan katsoa merkitsevän muun ohella sitä, että viranomaiselle ei ilman erittäin painavia syitä ja täsmällisesti määriteltyjä edellytyksiä voida antaa uudenlaista toimivaltaa suorittaa toimia, jotka muutoin ovat rikosoikeudellisesti sanktioituja myös viranomaisen tekeminä (PeVL 5/1999 vp, s. 5/I). Tuolloin arvioidun valeoston määritelmän mukaan valeostolla tarkoitettiin ostotarjouksen esittämistä laittomasti hallussa pidetyn esineen, aineen tai omaisuuden hallussapidon, siihen kohdistuvan kaupankäynnin taikka esineen, aineen tai omaisuuden laittoman valmistuksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka edellä tarkoitettun esineen, aineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi (ks. HE 34/1998 vp, s. 28).*

Poliisilain 5 a luvun 20 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi valeostosta päättämisestä. Säännösehdotuksen perusteluissa (s. 194) viitataan siihen, että kyse voisi olla esimerkiksi sellaisen kaksikäyttötuotteen valeostosta, jonka hallussapitäminen ei olisi rangaistavaa, mutta kansallisen turvallisuuden kannalta valeostotoimi saattaisi olla välttämätöntä toteuttaa. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan valeostoa koskeva sääntely vaikuttaisi kattavan mahdollisesti myös sellaisia tavanomaisia siviilioikeudellisia oikeustoimia, jotka eivät ole lainalaisuusperiaatteen kannalta ongelmallisia ja joille ei ole osoitettavissa valtiosääntöistä tarvetta säännellä ja arvioida niitä epäsovinnaisena toimivaltuutena. Hallintovaliokunnan on syytä tarkkaan selvittää, millaisia toimenpiteitä valeostosäätelyn perusteella on tarkoitus käyttää ja tarvittaessa selkeytettävä sääntelyä.

Poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 20 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi valeostosta siviilitiedustelussa (päättämisestä). Poliisilain 5 luvun tai pakkokeinolain 10 luvun rikosperusteisessa valeostossa on aina kyse rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen tähtäävästä tiedonhankinnasta. Siviilitiedustelussa ja yleisemmin tiedustelutoiminnassa kyse ei ole rikosten estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen perustuvasta valeostotoiminnasta.

Siviilitiedustelussa valeostolta, kuten myös peitetoiminnalta, edellytetään voitavan osoittaa sellaisen siviilitiedustelun kohteena olevan toiminnan olemassaoloa, joka muodostaa vakavan uhkan kansalliselle turvallisuudelle. Kansallisella turvallisuudella viitataan viime kädessä valtion oikeudenkäyttöpiirissä olevien ihmisten kollektiiviseen turvallisuuteen välittömästi tai välillisesti väkivaltaista ulkoista uhkaa vastaan. Kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaa on tyypillisesti sellainen yleisvaarallinen ja siihen liittyvä toiminta, joka uhkaa suuren ja ennalta arvaamattoman, sattumanvaraisesti määräytyvän ihmisjoukon henkeä tai terveyttä. Tällaista on esimerkiksi terrorismiin, väkivaltaiseen radikalisoitumiseen taikka joukkotuhoaseisiin tai kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden vaarantamiseen liittyvä muu toiminta (HE 198/2018 vp, s. 35).

Perustuslakivaliokunta toteaa, että sääntely vaikuttaisi kattavan mahdollisesti myös sellaisia tavanomaisia siviilioikeudellisia oikeustoimia, jotka eivät ole lainalaisuusperiaatteen kannalta ongelmallisia ja joille ei ole osoitettavissa valtiosääntöistä tarvetta säännellä ja arvioida niitä epäsovinnaisena toimivaltuutena. Tiedustelutoiminnassa käytettävän valeoston taustatarkoituksena ei ole suorittaa siviilioikeudellista oikeustointia sinänsä, vaan hankkia tietoa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Tiedonhankinnan tuloksellisuuden perusedellytys on, että valeoston kohteena oleva taho ei ole tietoinen siitä, että ostotarjouksen tekijänä on suojelupoliisi tai sen virkamies. Tämä merkitsee sitä, ettei valeostoa voida suorittaa esiintyen avoimesti suojelupoliisina tai sen virkamiehenä, vaan se on suoritettava suorittajan identiteettiä salaten. Siviilitiedustelun suojaamisesta ehdotetaan säädettäväksi poliisilain 5 a luvun 36 §:ssä. Pykälän ensimmäisen momentin mukaan suojelupoliisi saa käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, jos se on välttämätöntä siviilitiedustelun suojaamiseksi.

Edellä mainittu 5 a luvun 36 § laajentaisi suojaamistoimenpiteiden käyttöä suhteessa 5 luvun vastaavaan säännökseen siten, ettei suojaamistoimenpiteiden käyttö rajoitu ainoastaan tiedonhankintakeinojen suojaamiseen, vaan kyse olisi siviilitiedustelun kokonaisvaltaisemmasta suojaamisesta. Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaisesti 5 a luvun 36 §:n tarkoittamaa peitehenkilöllisyyttä ei kuitenkaan voitane käyttää valeostotarkoituksessa tehtävän siviilioikeudellisen oikeustoimen suojaamiseen sikäli, kun valeostosta ei ole erikseen säädetty. Jos suojelupoliisi tekee tiedonhankintatarkoituksessa peitehenkilöllisyyttä käyttäen oikeustoimen ilman, että asiassa on tehty erillinen päätös tiedonhankinnasta, ei kyse liene enää hyväksyttävästä siviilioikeudellisesta oikeustoimesta eikä toimivaltuuden hyväksyttävästä käytöstä. Koska kyse tässä tapauksessa on salaisesta tiedonhankinnasta, lienee sitä koskevasta toimivaltuudesta ja sen käytön suojaamismahdollisuudesta säädettävä laissa perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaisesti.

Todettakoon lopuksi, että voimassa oleva poliisilain 5 luvussa ja pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitettu valeostosääntely voi kattaa myös siviilioikeudellisia oikeustoimia, kuten esimerkiksi laillisia korjaamopalveluja. Auton huoltopalveluja voitaisiin ostaa esimerkiksi törkeän veropetoksen estämiseksi ja selvittämiseksi. Voimassa olevassa sääntelyssä on kyse

paitsi laittoman esineen saattamisesta pois markkinoilta, myös tiedonhankinnasta. Esimerkiksi huumausainerikostorjunnan tehokkuus edellyttää, että poliisi kykenee saamaan riittävästi tietoa huumausaineen jakelukanavista, maksu yhteyksistä sekä taustalla toimivasta organisaatiosta ja sen johdosta (ks. esim. HE 222/2010 vp, s. 344 ja HE 224/2010 vp, s. 122).

Puolustusministeriö toteaa, että valeosto voi olla tarpeellista myös sellaisessa tilanteessa, jos sotilastiedusteluviranomainen joutuu tiedustelumenetelmän käytön mahdollistamiseksi hankkimaan esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun, jonka ostaminen tai hallussapito olisi normaalisti laitonta. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi: bot –verkot jotka koostuvat kaapatuista kotikoneista, sellaiset haittaohjelmat joita ei ole yleisesti tai kaupallisesti saatavilla ja joissain tapauksissa myös haavoittuvuudet ohjelmistoissa, joista ainakin periaatteessa kuuluisi raportoida ohjelmiston tekijälle. Ratkaisevaa ei ole se, onko kaupan kohde laitton tai laillinen. Kyse voi olla täysin laillisenkin materiaalin hankkimisesta, jota esimerkiksi vieraan valtion tiedustelupalvelu saattaisi käyttää.

Tiedustelutoiminnassa käytettävän valeoston taustatarkoituksena ei ole suorittaa siviilioikeudellista oikeustointia sinänsä, vaan hankkia tietoa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Tiedonhankinnan tuloksellisuuden perusedellytys on, että valeoston kohteena oleva taho ei ole tietoinen siitä, että ostotarjouksen tekijänä on sotilastiedusteluviranomainen. Tämä merkitsee sitä, ettei valeostoa voida suorittaa esiintyen avoimesti sotilastiedusteluviranomaisena tai sen virkamiehenä, vaan se on suoritettava suorittajan identiteettiä salaten.

Sotilastiedustelussa valeostolta, kuten myös peitet toiminnalta, edellytetään voitavan osoittaa sellaisen sotilastiedustelun kohteena olevan toiminnan olemassaoloa, josta tiedustelutehtävän mukaisesti on hankittava tietoa.

Sotilastiedustelun suojaamisesta ehdotetaan säädettäväksi sotilastiedustelulakiehdotuksen 72 §:ssä. Pykälän ensimmäisen momentin mukaan sotilastiedusteluviranomainen saa käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, jos se on välttämätöntä sotilastiedustelun paljastumisen estämiseksi. Lisäksi lakiehdotuksen 74 §:ssä säädettäisiin tiedustelumenetelmää käyttävän virkamiehen turvaamisesta.

Suojaamistoimenpiteiden käyttö ei rajoittuisi ainoastaan tiedonhankintakeinojen suojaamiseen, vaan kyse olisi sotilastiedustelun kokonaisvaltaisemmasta suojaamisesta. Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaisesti 72 §:ssä tarkoitettua peitehenkilöllisyyttä ei kuitenkaan voida käyttää valeostotarkoituksessa tehtävän siviilioikeudellisen oikeustoimen suojaamiseen, koska jos sitä käytetään, ei kyse enää liene hyväksyttävästä siviilioikeudellisesta oikeustoimesta eikä toimivaltuuden hyväksyttävästä käytöstä. Koska kyse on salaisesta tiedonhankinnasta, lienee sitä koskevasta toimivaltuudesta ja sen käytön suojaamismahdollisuudesta säädettävä laissa.

Puolustusministeriö esittää 47 §:ää täsmennettäväksi. Pykälän 2 ja 4 momenttiin ehdotettavat muutokset liittyvät tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskeviin 11 §:n muutosehdotuksiin.

Valeostolla tarkoitetaan sotilastiedusteluviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on saada sotilastiedusteluviranomaisen haltuun tai löytää tiedustelutehtävään liittyvä esine, aine tai omaisuus.

Sotilastiedustelun viranomainen saa tehdä valeoston, ~~jos se on välttämätöntä tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.~~

Valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Valeosto on toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

~~Valeosto asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella.~~

2. Tiedusteluvaltuutetun puheoikeus

Alla olevat kysymykset koskevat molempia esityksiä ja niiden osalta on tarpeen konsultoida OM:n rikos- ja prosessioikeuden yksikköä.

Vastineissa ehdotettu sanamuoto valtuutetun ilmaisuoikeudesta vaikuttaa otetun suoraan PeV:n lausunnon perustelutekstistä. Onko ehdotettu sanamuoto prosessioikeudellisesti perusteltu ja selkeä ja mitä tarkoittaa käytännössä (mitä "ilmaisuoikeus" tarkoittaa suhteessa läsnäoloon tuomioistuinkäsittelyssä eli onko oikeus vai velvollisuus? sisältyykö ilmaisuoikeuteen oikeus esittää kysymyksiä?) Perustelkaa, miksi ehdotettu on selkeämpi / asianmukaisempi kuin vaihtoehto, johon on päädytty Lav lausunnossa LaVL 27/2018 vp.

Sisäministeriön vastaus: Sisäministeriön näkemyksen mukaan lakivaliokunnan lausunnossa LaVL 27/2018 vp ehdotettu muotoilu "varattava tilaisuus tulla kuulluksi" on kannatettava muotoilu. Sisäministeriö viittaa asian perusteleminen lakivaliokunnan mainitun lausunnon perusteluihin. Sisäministeriö katsoo, että peruslakivaliokunnan lausunto (PeVL 35/2018 vp) aiheuttaa tarpeen muuttaa poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 35 §:n 2 momentin viimeistä virkettä seuraavasti: "Tuomioistuimen on varattava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan lupa-asian käsittelyssä."

Puolustusministeriön vastaus: Puolustusministeriöllä on sama näkemys kuin sisäministeriöllä. Puolustusministeriö esittää vastaavaa muutosta sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:ään.

Lisäksi vastineissa ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan suojelupoliisi/sotilastiedusteluviranomainen ilmoittaa tiedusteluvalvontavaltuutetulle lupaistunnon ajankohdasta ja paikasta. LaVL 27/2018 vp esitetystä vaihtoehdosta taas seuraisi, että tuomioistuin huolehtii paikan ja ajan ilmoittamisesta valtuutetulle. Perustelkaa, miksi on perusteltua / asianmukaista säätää ilmoitusvelvollisuus tiedusteluviranomaiselle.

Sisäministeriön ja puolustusministeriön vastaus: Sisäministeriön ehdotus perustui Helsingin käräjäoikeuden lausuntoon, jossa katsottiin, että ilmoitusvelvollisuus tulisi asettaa tiedusteluviranomaiselle. Ehdotus katsottiin perustelluksi sen nojalla, että tuomioistuimen lupaistunnot ovat salaisia ja niihin voi kohdistua tiedustelua. Tästä johtuen myös istuntoaika ja -paikka on pidettävä salassa. Tiedusteluviranomaisten ja tiedusteluviranomaisten

välille on tarkoitus rakentaa suojattu tiedonsiirtoyhteys, joka mahdollistaa ilmoituksen tekemisen lupaistunnon ajankohdasta ja paikasta. Jos ilmoitusvelvollisuus asetetaan tuomioistuimelle, on ilmoituksen tekemisen salassapito turvattava vastaavalla tavalla.

Säännösehdotuksessa, joka koskee tuomioistuinkäsittelyä, jossa viranomainen pyytää lupaa olla ilmoittamatta tai lykätä ilmoittamista tiedustelutoimenpiteestä sen kohteelle (esim. sotilastiedustelulain 89 §) viitataan tiedustelumenetelmän tuomioistuinkäsittelyä koskevaan säännösehdotukseen (esim. sotilastiedustelulain 116 §). Kysymme, seuraako tästä viittaustekniikasta, että tiedusteluvaltuutetulla on puheoikeus myös tällaisessa tuomioistuinkäsittelyssä? Tätä on ehdotettu Lav lausunnossa 27/2018 vp.

Sisäministeriön vastaus: Sisäministeriön ehdotukseen ei ole tarkoitettu sisällyttää sellaista viittausta joka merkitsisi tiedusteluvalvontavaltuutetun läsnäolo- ja puheoikeutta ilmoituksen lykkäämistä ja kokonaan ilmoittamatta jättämistä koskevassa tuomioistuinkäsittelyssä. Sisäministeriö yhtyy lakivaliokunnan toteamaan siitä, ettei tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä ole toimia tiedustelun kohteena olevan henkilön asiamiehenä. Puheoikeudesta säättäminen saattaisi ministeriön käsityksen mukaan olla omiaan hämärtämään tiedusteluvaltuutetun roolia tässä suhteessa, koska henkilökeskeisyys korostuu ilmoituksen lykkäämisestä tai kokonaan ilmoittamatta jättämistä koskevassa asiassa. Sisäministeriö ei kuitenkaan näe ehdotonta estettä säätää tiedusteluvalvontavaltuutetun läsnäolo- ja puheoikeudesta ilmoituksen lykkäämisestä tai kokonaan ilmoittamatta jättämistä koskevassa tuomioistuinkäsittelyssä, jos tästä säättäminen katsotaan välttämättömäksi. Sisäministeriö toteaa, että tulkinnallisesti poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 47 §:n 8 momentti voi kattaa tiedusteluvalvontavaltuutetun läsnäolo- ja puheoikeuden ilmoituksen lykkäämistä ja kokonaan ilmoittamatta jättämistä koskevassa tuomioistuinkäsittelyssä.

Puolustusministeriön vastaus: Puolustusministeriöllä on sama näkemys kuin sisäministeriöllä.

3. Kantelu-oikeus

HE:n säännöksiä menettelystä tuomioistuimessa ehdotetaan vastineissa Pev edellyttämin tavoin täsmennettäväksi siten, että myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus kannella lupa-asiassa annetusta päätöksestä (esim. sotilastiedustelulain 116 §).

Pev lausunnoissa (PeVL 36 s. 34, PeVL 35, s. 29) edellytetään kuitenkin, että kantelu-oikeutta täsmennetään muutoinkin. Tätä ei ole vastineissa käsitelty.

Lisäksi Pev katsoo, että kantelu-oikeuden tulisi koskea myös tiedustelutoimenpiteistä lykkäämistä ja ilmoituksen tekemättä jättämistä. Kysymmekin, onko valtuutetulla tai muilla tahoilla kantelu-oikeutta myös asiassa, jossa viranomainen pyytää lupaa olla ilmoittamatta tai lykätä ilmoittamista tiedustelutoimenpiteestä sen kohteelle? Seuraako siitä, että esim. sotilastiedustelulain 89 §:ssä viitataan 116 §:ään?

Em. kantelu-oikeutta koskevien ratkaisujen osalta on tarpeen konsultoida OM pakkokeino- ja prosessioikeuden asiantuntijoita.

Sisäministeriön vastaus: Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä on valvoa tiedusteluviranomaisen toimia tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan luvan toimeenpanijana. Sil-

loin, kun kyse on ilmoituksen lykkäämisestä tai kokonaan ilmoittamattajättämisestä, on ainoa toimeenpanotoimi se, että tiedusteluviranomainen tekee ilmoituksen tai jättää sen tekemättä tuomioistuimen päätöksen mukaisesti. Asiassa ei näin ollen ole kyse sellaisesta tiedusteluviranomaisen valvonnasta, josta laissa olisi yleensä perusteltua säätää.

Kantelu-oikeuden lisääminen ilmoituksen lykkäämistä tai kokonaan ilmoittamattajättämisestä koskevaan sääntelyn yhteyteen on myös omiaan lisäämään oikeustilan epävarmuutta, koska kantelulla ei ole säädetty määräaikaa. Tämä voi viime kädessä johtaa siihen, että oikeudellisen epävarmuuden jatkuminen estää tiedustelumenetelmän käytön, koska ilmoituksen tekeminen vaarantaisi esimerkiksi tietolähteen hengen tai terveyden.

Tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan ilmoituksen lykkäämistä ja kokonaan ilmoittamatta jättämisestä koskevasta tuomioistuimen päätöksestä tehtävästä kantelusta ei em. perusteella ole perusteltua säätää.

Puolustusministeriön vastaus: Puolustusministeriöllä on sama näkemys kuin sisäministeriöllä.

4. Palomuuuri

Ylimääräisen tiedon käytön/palomuurisääntelyn osalta toivotaan vielä lisäselvitystä molemmissa esityksissä.

PeV lausunnossa (PeVL 35/2018 vp, s. 21-22) on edellytetty, että tulee varmistua siitä, ettei sääntely avaa mahdollisuuksia käyttää tiedustelua poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen. Lausunnon mukaan esityksen perustelut ovat tältä osin hyvin ongelmallisia ja ristiriidassa säännöshankintakeinon kanssa. Esim. PeV:n mukaan tietoa ei saa luovuttaa esitutinnan aloituskynnyksen selvittämiseen. Tätä ei vastineessa huomioitu. Lisäksi PeV mukaan tulisi olla velvollisuus luovuttaa syyttömyyttä tukeva tieto. Mutta tällainen velvollisuus aiheuttaa kuitenkin tarpeen tarkastella laajemminkin asiaan liittyvää sääntelyä (PeVL, s. 23). Valiokunta pyytää ottamaan viimeksi mainittuun kantaa laajemmin ja selostamaan, miksi se ei ole mahdollista, mikäli ministeriöt katsovat, että tällaista velvollisuutta syyttömyyttä tukevan tiedon luovuttamisesta ei tule lakiin sisällyttää.

Sisäministeriön vastaus: *Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 35/2018 vp), että ehdotettu sääntely muistuttaa ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa sääntelyä. Samalla valiokunta kuitenkin katsoo epäselvää olevan, miksi sääntelyä ei ole rakennettu pakkokeinolain ja poliisilain säännösten mukaisesti. Perustuslakivaliokunta viittaa siihen, että pakkokeinolain ja poliisilain ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva sääntely rakentuu mallille, jonka mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu.*

Palomuurisääntelyssä on kysymys erilaisista lähtökohdista ja erilaisesta tietojen käyttötilanteesta kuin ylimääräisen tiedon kohdalla. Siviilitiedustelulla saatu ehdotetun poliisilain 5 a luvun 44 §:ssä tarkoitettu tieto ei olisi ylimääräistä tietoa eikä siihen rinnastettavaa tietoa sellaisena kuin ylimääräinen tieto on määritelty pakkokeinolain (5 luvun 55 §) ja poliisilain (5 luvun 53 §) ylimääräistä tietoa koskevissa säännöksissä. Niiden mukaan ylimää-

raaisella tiedolla tarkoitetaan tietyillä salaisilla pakkokeinoilla tai salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai tietyn poliisilain mukaisen vaaran torjumi- seen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka selvittämistä, estämistä tai paljasta- mista varten lupa tai päätös on annettu. Nyt kysymyksessä oleva tieto liittyisi aina rikok- seen, lisäksi tässä tapauksessa ei ole jonkin rikoksen selvittämistä, estämistä tai paljasta- mista varten annettua aikaisempaa lupaa tai päätöstä. Ylimääräisen tiedon käsitteestä näyttää myös seuraavan, että ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevat säännökset eivät voi tulla sovellettaviksi tapauksissa, joissa tietoa on luovutettu poliisilain 5 a luvun 44 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Sääntelyn lähtökohtaisiin eroihin liittyy myös se, että pakkokeinolain 5 luvun 56 §:n 1 mo- mentissa ja poliisilain 5 luvun 54 §:n 1 momentissa ylimääräisen tiedon käyttö on sidottu sellaisen rikoksen selvittämiseen, joka on sen salaisen pakkokeinon tai salaisen tiedonhan- kintakeinon perusterikos, jolla ylimääräinen tieto on saatu. Perusterikosajattelu ei toimi siviilitiedustelukontekstissa, koska päätös tiedustelumenetelmän käytöstä ei perustu ri- kokseen, koska tiedustelutoiminnassa ei ole kysymys rikoksen tutkimisesta, estämisestä tai paljastamisesta. Tämä lähtökohtien eroavaisuus ei koske pelkästään perustuslakivalio- kunnan tätä asiaa koskevan lausunnon osan loppupuolella viitattuja telepakkokeinoja, vaan muitakin salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja.

Kolmas lähtökohtainen ero liittyy siihen, että kun harkitaan tiedon luovuttamista, huomi- oon olisi otettava esimerkiksi rikoksen yleisen selvittämisintressin ja asianomistajan etu- jen turvaamisen lisäksi luovuttamisen mahdollinen merkitys tiedustelun käyttämisen kautta tapahtuvan kansallisen turvallisuuden suojaamisen kannalta. Tämä näkökohta on omiaan johtamaan varovaisuuteen tietoluovutuksissa ja luovuttamista rajoittavaan suun- taan.

Neljäs ero suhteessa ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaan sääntelyyn on se, että poliisi- lain 5 a luvun 44 §:ään ehdotettu sääntely ei koske rikostiedon käyttämistä vaan ainoas- taan sen luovuttamista. Tiedon käyttäminen on asia erikseen. Ehdotetun pykälän 5 mo- mentista välillisesti ilmenee, että tiedon tuleminen esitutkintaviranomaisen tietoon voi johtaa esitutkinnan aloittamiseen tai esitutkintatoimenpiteen suorittamiseen taikka rikok- sen rikosten estämiseen tähtäävään toimenpiteeseen.

Yhteenvetona yleisistä lähtökohdista voi todeta, että kysymys on pitkälti toisenlaisesta sääntelytilanteesta kuin ylimääräisen tiedon käytön kohdalla on. Sääntelyn tarve ja sisältö on sen vuoksi arvioitava itsenäisesti. Ehdotetuille lainsäädäntöratkaisuille on oltava kui- tenkin hyvät perusteet, jotka ovat myös linjassa ehdotettujen säännösten sanamuodon kanssa. Siltä osin kuin kaavailut lainsäädäntöratkaisut muistuttavat ylimääräisen tiedon käytön sääntelyä, on otettava vakavasti huomioon siihen liittyvät perustuslakivaliokunnan kannanotot. Edellä todetuista seikoista johtuen on kuitenkin niin, että perustuslakivalio- kunnan pakkokeinolain ja poliisilain säätämisen yhteydessä esittämillä näkökohdilla on asian erilaisuuden vuoksi rajallinen merkitys.

Perustuslakivaliokunnan mukaan ehdotettua poliisilain 5 a luvun sisältämää sääntelyä voi- daan pitää ongelmallisena, koska siitä ei käy ilmi, miten ehdotettu sääntely suhtautuu yli- määräisen tiedon käyttöä koskevaan sääntelyyn.

Edellä todetun mukaisesti lienee selvää, että kysymyksessä oleva tieto ei ole ylimääräistä tietoa eikä näissä tiedon luovuttamistapauksissa tule sovellettaviksi ylimääräisen tiedon

käyttöä koskevat säännökset. Tämä johtuu ylimääräisen tiedon määritelmästä, joka ei taivu tiedustelumenetelmän käytön aikana ilmenevään tietoon.

Perustuslakivaliokunnan mukaan tiedustelutoiminnassa on kysymys erilaisesta toiminnasta kuin poliisilain mukaisessa salaisten tiedonhankintakeinojen tai pakkokeinolain mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttämisessä. Tämä tarkoittaa sitä, että kysymys käyttö-tarkoitussidonnaisuudesta korostuu.

Käyttötarkoitussidonnaisuus tarkoittanee sitomista tiedustelumenetelmien käytön tarkoitukseen eli kansallisen turvallisuuden suojaamiseen. On kuitenkin huomattava, että on muitakin painavia yhteiskunnallisia tai yksilön etuun liittyviä intressejä, kun arvioidaan sitä, minkälaisissa tilanteissa tiedon luovuttamista ja siitä mahdollisesti seuraavaa esitutkintaa ja rikosprosessia voidaan pitää perusteltuina. Vakavien rikosten estämisen (hankkeilla oleva rikos) ja selvittämisen yhteiskunnallinen intressi on vahva, yksilön näkökulmasta tärkeä on rikoksesta tietämättömän ja sen vuoksi oma-aloitteisesti toimimaan kykenemättömän asianomistajan etujen turvaaminen. Rikosten vakavuutta painottaa ehdotetussa pykälässä kahtiajako, jossa kuuden, kolmen ja kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistuksen omaavat rikokset on erotettu toisistaan. Kynnys olisi korkeammalla estämisen osalta kuin on pakkokeinolain ja poliisilain sääntelyssä, kun viimeksi mainitut eivät edellytä estettävältä rikokselta mitään enimmäisrangaistukseen sidottua vakavuustasoa.

Sisäministeriön hallintovaliokunnalle antamassa vastineessa ehdotetaan, että ehdotetun poliisilain 5 a luvun 44 §:n 1 momenttia täydennettäisiin kolmen vuoden enimmäisvankeusrangaistuksen omaavien rikosten osalta niin, että edellytettäisiin ilmoituksella voivan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle. Tämä lähentäisi sääntelyä pakkokeinolaissa ja poliisilaissa olevaan ylimääräisen tiedon sääntelyyn. Vaikka sääntelytilanteet ovat erilaiset, yhdenmukaistamista voidaan pitää perusteltuna, kun molempien sääntelyiden lopputuloksena voi olla tietyn vakavuustason rikoksen selvittäminen rikosprosessissa ja kun perustuslakivaliokuntakin painottaa rinnastuksia ylimääräisen tiedon käyttöä koskeviin säännöksiin.

Huomio kiinnittyy ehdotetun pykälän 3 momenttiin, jossa ilmoituksen siirtäminen tietyissä tapauksissa ja tekeminen tietyissä tapauksissa on kytketty rikoksen selvittämisen tai sen estämisen merkitykseen yleisen ja yksityisen edun kannalta. Sisäministeriö on ehdottanut hallintovaliokunnalle annetussa vastineessa, että palomuurisäännöksessä nimenomaisesti todettaisiin erikseen arviointiin vaikuttavana tekijänä kansallisen turvallisuuden suojaaminen. Tiedon eteenpäin luovuttaminen ja varsinkin luovutuksen johtaminen esitutkintaan voivat joissakin tapauksissa olennaisesti haitata tiedustelutoiminnan tavoitteiden saavuttamista ja kansallisuuden turvallisuuden suojaamista. Pykälän perusteluissa (HE 202/2017 vp, s. 217 ja 218) on täsmennetty sitä, mitä ”yleinen ja yksityinen etu” tarkoittavat. Perusteluista ilmenee, että kysymys on asiaan vaikuttavien seikkojen kokonaisarviointista. Todettakoon, ettei mikään yksittäinen perusteluissa mainittu taikka muukaan yleiseen tai yksityiseen etuun liittyvä seikka voi yksinään ratkaista luovuttamisen siirtämistä tai ylipäänsä luovuttamista, vaan kyse on asiaan vaikuttavien seikkojen kokonaisarviointista.

Perustuslakivaliokunnan mukaan tulee erityisesti varmistautua siitä, ettei sääntely avaa mahdollisuuksia käyttää tiedustelua poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen. Samansuuntainen lausuma

on hieman myöhemmin uudelleen valiokunnan lausunnossa liittyen salaisille pakkokeinoille ja salaisille tiedonhankintakeinoille asetettuihin edellytyksiin.

Kysymys ei ole tässä siitä, että ehdotettu poliisilain 5 a luvun 44 § mahdollistaisi pakkokeinolain salaisten pakkokeinojen tai poliisilain salaisten tiedonhankintakeinojen käytön. Rikostorjuntaan luovutettu tieto on saatu tiedustelumenetelmällä, jonka käytön edellytykset on ennen menetelmän käyttöön ottamista päätöksentekomenettelyssä arvioitu. Pykälän tarkoitus on se, että tietoluovutuksen kautta on mahdollista saada tietyt vakavat rikokset selvitettyiksi tai hankkeilla ollessa vielä estetyiksi. Kysymys ei ole vähäisistä rikoksista, joihin perustuslakivaliokunta tässä yhteydessä viittaa. Ehdotetun pykälän sanamuodon piiriin ei kuitenkaan mene perusteluissa mainittu tiedon luovuttaminen rikoksen paljastamiseksi tai esitutinnan aloittamiskynnyksen selvittämiseksi.

Sisäministeriö toteaa, ettei ehdotettua sääntelyä tule voida käyttää salaisten tiedonhankintamenetelmien ja salaisten pakkokeinojen käytölle säädettyjen edellytysten välittömään tai välilliseenkin väljentämiseen. Ehdotetun 44 §:n 2 momentin yksityiskohtaiset perustelut ovat ristiriidassa pykälätekstin kanssa. Momentin tarkoittaman sääntelyn tulee koskea ainoastaan tiedustelutiedon luovuttamista rikoksen estämiseen.

Perustuslakivaliokunta toteaa, että esitetty sääntely, jossa suojelupoliisi saisi harkintansa mukaan luovuttaa tai olla luovuttamatta syyttömyyttä tukevaa tietoa, ei ole aivan asianmukainen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perustuslain 21 §:n kanalta.

Ylimääräistä tietoa koskevat pakkokeinolain ja poliisilain säännökset lähtevät siitä, että ylimääräistä tietoa saa käyttää syyttömyyttä tukevana selvityksenä. Lähestymiskulma on siis sama kuin nyt ehdotettavassa pykälässä, jonka mukaan tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa luovuttaa syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella on siis aikanaan omaksuttu sääntely, jossa jo käynnissä olevassa rikosprosessissa ei ole velvollisuutta käyttää ylimääräistä tietoa syyttömyyttä tukevana selvityksenä. Nyt kysymyksessä olevan pykälän perusteluissa kiinnitetään huomiota niihin tapauksiin, joissa tietoluovutukseen tässä tarkoituksessa on erityistä aihetta.

Lienee selvää, että syyttömyyttä tukevan selvityksen ilmoittamiseen on suhtauduttava aina vakavasti. Kyse on monesti intressipunninnasta eikä minkä tahansa rikoksen kohdalla ole perusteltua luovuttaa syyttömyyttä tukevaa tietoa, jos ilmoittaminen samalla vaarantaa kansallisen turvallisuuden tai toisen hengen ja terveyden. Sisäministeriö ei kuitenkaan katso olevan estettä muuttaa pykälän sanamuotoa niin, että syyttömyyttä tukevien tietojen luovuttamisvelvollisuutta painotettaisiin.

Mikäli lakivaliokunta katsoo välttämättömäksi muuttaa pykälää syyttömyyttä tukevan selvityksen ilmoittamisessa, niin intressipunnintaa koskeva normi on välttämätöntä sisällyttää pykälään samalla. Jos eduskunta katsoo, että pykälää on välttämätöntä muuttaa, niin sisäministeriö esittää, että pykälää muutetaan lisäämällä siihen uusi momentti:

"Suojelupoliisin on luovutettava tiedustelumenetelmän käytöllä saatu tieto mikäli on ilmeistä, että sitä voidaan käyttää syyttömyyttä tukevana selvityksenä, eikä tiedon luovuttamisesta aiheudu vahinkoa kansalliselle turvallisuudelle taikka vaaraa hengelle tai terveydelle".

Puolustusministeriön vastaus: Puolustusministeriöllä on sama näkemys kuin sisäministeriöllä. Asiaa käsitellään puolustusministeriön täydennetyssä vastineessa sivuilla 85-99.

Sotilastiedustelun osalta kysytään, onko ehdotettu säännöstä näytön hyödyntämisestä oikeudenkäynnissä (vrt. siviilitiedusteluvastine s. 12)?

Puolustusministeriön vastaus: Puolustusministeriö esittää, että 76 ja 77 §:ään lisättäisiin säännökset mainittujen pykälien perusteella luovutettavan tiedon käyttämisestä näyttönä seuraavasti.

”Tämän pykälän perusteella luovutettavan tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdassa.”

Päätöksenteon taso rikosepäilyn ja muun tiedon ilmoittamisessa eroaa sotilastiedustelussa (uusi 79 ja 80 §). Pyydetään perusteluja.

Puolustusministeriön vastaus: Lakiehdotuksen 80 §:ssä on kyse rikoksen estämisestä. Päätöksentekijänä tiedon luovuttamisessa olisi pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Koska rikoksen estämisessä rajanveto tiedustelutoiminnan ja rikostorjunnan välillä saattaa olla tulkinnanvarainen, on perusteltua, että päätöksentekotasoksi olisi korkeampi. Ilmoituksen tekeminen saattaisi vaarantaa tietyissä tilanteissa tiedustelutoiminnan tai käynnissä olevan rikostorjunnan.

Ylimääräistä tietoa/palomuuria ja vastineessa ehdotetut poliisilain, ETL:n ja ROL:n säännökset on tarpeen käydä läpi OM:n rikos- ja prosessioikeuden yksikön kanssa.

Sisäministeriön ja puolustusministeriön vastaus: Kyseiset säännösehdotukset on käyty läpi yhdessä OM:n rikos- ja prosessioikeuden yksikön kanssa. Säännösehdotukset perusteluineen ilmenevät sisäministeriön ja puolustusministeriön vastineista. Tilanne rinnastuu ylimääräisen tiedon käyttöön tältä osin, ja ne argumentit, jotka sellaisen tiedon osalta esitettiin esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentin ja ROL 5 luvun 3 §:n muuttamisen yhteydessä vuonna 2013, pätevät tässäkin.

5. Tiedustelukielto

PeV lausunnon (PeVL, 25/2018 vp, s. 23) mukaan on varmistuttava, että tiedustelukielto (esim. avustaja-epäily) ei ole rajatumpi kuin pakkokeinolaissa. Tätä ei ole siviilitiedustelua koskevassa vastineessa huomioitu.

Sotilastiedustelun osalta asiaa on vastineessa perusteltu, mutta lyhyesti. Ottaen huomioon, että PeV kritisoi nimenomaan säännöstä epäselväksi, kysymme, onko niin, ettei pykälän sanamuodossa ole selkeyttämisen varaa?

Myös tässä on tarpeen konsultoida OM:n rikos- ja prosessioikeuden yksikköä.

Sisäministeriön vastaus: *Perustuslakivaliokunta toteaa, että tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 12 §:n mukaan jää epäselväksi, että esimerkiksi rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa välinen viestintä kuuluu kokonaisuudessaan tiedustelukiellon piiriin samalla tavalla kuin pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä on säädetty kuuntelukielloista. Hallintovaliokunnan on varmistauduttava siitä, ettei tiedustelukiello ole soveltamisalaltaan rajatumpi kuin pakkokeinolaissa.*

Perustuslakivaliokunnan viittaamassa pykälässä todetaan kiello kohdistaa tietoliikennetiedustelua viestiin, josta lähettäjällä tai vastaanottajalla taikka tallentajalla on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16 tai 20 §:n taikka 22 §:n 2 momentin nojalla. Vastaava sääntely olisi siviilitiedustelun osalta poliisilakiin ehdotetun 5 a luvun 41 §:n 1 momentissa. Näissä tiedustelulainsäädäntöön liittyvissä ehdotetuissa säännöksissä pykäläviittausten kautta katettu henkilöiden piiri on olennaisesti sama kuin pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä kuitenkin niin, että tiedustelukiello ei ulottuisi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitettuun rikoksesta epäillyn läheiseen. Viimeksi mainittu rajausta perustuu hallituksen esityksen yleisperustelujen mukaan siihen, että tiedustelun alkuvaiheessa voi olla hankala tunnistaa kohdehenkilöiden asemaa. Tämä perustelu on merkityksellinen, ja saattaa itse asiassa koskea muitakin henkilöitä, jotka on kuitenkin otettu tiedustelukiellojen piiriin. Tiedustelua koskevissa ehdotetuissa säännöksissä kiellon ulkopuolelle on rajattu tietyt henkilöt, joilla on oikeus tai velvollisuus olla todistamatta. Pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä kuuntelu- ja katselukiellojen ulkopuolelle on rajattu rikoksesta epäillyn ja tiettyjen henkilöiden väliset viestit.

Pykälien sisältöä arvioitaessa ja niitä toisiinsa verrattaessa on otettava huomioon se, että tiedustelutilanteissa tiedustelumenetelmää käytettäessä ei ole kysymys jo tehdyksi epäillyn rikoksen esitutkinnasta. Kysymys ei ole myöskään pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä tarkoitettua kuuntelusta ja katselusta taikka tallennettuun viestiin perehtymisestä, jolloin sääntelyssä on nimenomaan perusteltua puhua viesteistä. Lisäksi epäillyn rikoksen vakuuteen liittyvistä syistä pakkokeinolain mainitussa pykälässä kiellojen piiriin kuuluvat henkilöt on jaettu kahteen ryhmään. Mainituista syistä sääntelyä ei ole mahdollista sellaiseen rakentaa pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n varaan.

Ks. myös SM:n lausunnon s. 24-25.

Puolustusministeriön vastaus: *EIT on ratkaisussaan Centrum för Rättvisa v. Ruotsi (kohta 145) todennut, että Ruotsin lainsäädännössä vastaavantyyppiset tiedustelukiello ja tietojen hävittämisvelvollisuus signaalitiedustelun osalta ovat olleet Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisia. Lisäksi, kuten korkein hallinto-oikeus lausunnossaan toteaa, tiedustelukielloa toteuttaa osaltaan myös tietoliikennetiedustelua koskeva kiello kohdistaa sitä viestintään, jonka lähettäjä ja vastaanottaja ovat kumpikin Suomessa.*

Puolustusministeriö toteaa vielä lisäksi, että esitys koskee sotilastiedustelua, jota suorittava viranomainen on poliisista ulkopuolinen. Korkeimman hallinto-oikeuden esittämän huomion voidaan katsoa konkretisoituvan etenkin tilanteissa, joissa on kyse rikosvastuuseen saattamisesta. Esityksen osalta tilanne voisi konkretisoitua ainoastaan tilanteessa, jossa olisi kyse 76 tai 77 §:n nojalla luovutettavasta tiedosta. Eli tietoliikennetiedustelulla olisi hankittu tieto, joka

olisi pitänyt hävittää heti tiedon luonteen käytyä ilmi 79 §:n nojalla ja sotilas-tiedusteluviranomainen olisi luovuttanut tiedon edelleen poliisille rikoksen selvittämistä varten tai rikosten ennaltaestämistarkoituksessa.

Tiedustelukieltoja, tietojen hävittämistä ja tiedonluovuttamista rikostorjuntaan koskevien säännösehdotusten kokonaisuus arvioiden voidaan katsoa, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaate ei vaarannu, vaikka sotilas-tiedusteluviranomainen voisi hankkia tietoja esimerkiksi oikeudenkäyntiasiamiehen- tai avustajan ja päämiehen välisestä muusta kuin oikeudenkäyntiin liittyvän tehtävän hoitamiseen liittyvästä viestinnästä.

Ehdotetuissa säännöksissä pykäläviittausten kautta katettu henkilöiden piiri on olennaisesti sama kuin pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä kuitenkin niin, että tiedustelukielto ei ulottuisi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitettuun rikoksesta epäillyn läheiseen. Viimeksi mainittu raja perustuu hallituksen esityksen yleisperustelujen mukaan siihen, että tiedustelun alkuvaiheessa voi olla hankala tunnistaa kohdehenkilöiden asemaa. Tämä perustelu on merkityksellinen, ja saattaa itse asiassa koskea muitakin henkilöitä, jotka on kuitenkin otettu tiedustelukieltojen piiriin. Tiedustelua koskevissa ehdotetuissa säännöksissä kiellon ulkopuolelle on rajattu tietyt henkilöt, joilla on oikeus tai velvollisuus olla todistamatta. Pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä kuuntelu- ja katselukieltojen ulkopuolelle on rajattu rikoksesta epäillyn ja tiettyjen henkilöiden väliset viestit.

Pykälien sisältöä arvioitaessa ja niitä toisiinsa verrattaessa on otettava huomioon se, että tiedustelutilanteissa tiedustelumenetelmää käytettäessä ei ole kysymys jo tehdyksi epäillyn rikoksen esitutkinnasta. Kysymys ei ole myöskään pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä tarkoitettu kuuntelusta ja katselusta taikka tallennettuun viestiin perehtymisestä, jolloin sääntelyssä on nimenomaan perusteltua puhua viesteistä. Lisäksi epäillyn rikoksen vakavuuteen liittyvistä syistä pakkokeinolain mainitussa pykälässä kieltojen piiriin kuuluvat henkilöt on jaettu kahteen ryhmään. Mainituista syistä sääntelyä ei ole mahdollista sellaisenaan rakentaa pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n varaan.

Puolustusministeriö katsoo, että lopputulos ei olennaisesti poikkea pakkokeinolain soveltamisalasta. Mahdolliset eroavaisuudet johtuvat toiminnan erilaisesta luonteesta, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Lakiehdotuksen 81 §:n 4 momentista saattaa esitetyn muotoilun johdosta syntyä kuva, että säännös olisi poikkeus 79 §:n 1 momentissa esitettyyn kieltoon. Lakiehdotuksen systematiikan mukaisesti tiedustelukieltoja ja hetihävittämisvelvollisuutta koskevat säännökset ovat ensisijaisia ja 81 §:n 4 momentti tulisi sovellettavaksi vasta tiedustelukieltojen ja hetihävittämisvelvollisuuksien täytäntöönpanon jälkeen.

Tästä syystä puolustusministeriö esittää teknisenä huomiona harkittavaksi, tulisiko 81 §:n 4 momenttiin tehdä lisäys, joka koskisi 79 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja, seuraavasti.

Tiedustelutietojen hävittäminen

Tiedustelumenetelmällä saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita tai tietoa ei saa käyttää sotilastiedustelun tehtävien hoitamiseksi taikka tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Edellä 37 §:ssä tarkoitetut tukiasematiedot on hävitettävä, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita tai tietoa ei saa käyttää sotilastiedustelun tehtävien hoitamiseksi taikka tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Edellä 54 ja 55 §:ssä tarkoitettu jäljennös on hävitettävä viipymättä, jos käy ilmi, että jäljentäminen on kohdistunut jäljentämiskiellon alaiseen materiaaliin tai tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa, jos tieto on tarpeen 76 tai 77 § :ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

Ehdotus

Tiedustelutietojen hävittäminen

Tiedustelumenetelmällä saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita tai tietoa ei saa käyttää sotilastiedustelun tehtävien hoitamiseksi taikka tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Edellä **39** §:ssä tarkoitetut tukiasematiedot on hävitettävä, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita tai tietoa ei saa käyttää sotilastiedustelun tehtävien hoitamiseksi taikka tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Edellä **56** ja **57** §:ssä tarkoitettu jäljennös on hävitettävä viipymättä, jos käy ilmi, että jäljentäminen on kohdistunut jäljentämiskiellon alaiseen materiaaliin tai tietoa ei tarvita maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Muu kuin 79 §:n 1 momentissa tarkoitettu tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa, jos tieto on tarpeen **79** tai **80** §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

6. Tiedustelutoimivaltuuden kesto

Sisäministeriön vastaus: Kaikkien muiden tiedustelumenetelmien kuin peitelty tiedonhankinnan ja jäljentämisen osalta ehdotetaan säädettäväksi toimivaltuuden kesto. Peitelty tiedonhankinnan ja jäljentämisen kesto ei ehdoteta säädettäväksi, koska lyhytaikaisuus ja kertaluonteisuus jo määritelmällisesti rajaavat kyseisten menetelmien käyttöä.

Puolustusministeriön vastaus: *Sotilastiedustelulakiehdotuksessa ei ole esitetty säädettäväksi toimivaltuuden keston pituudesta seuraavien toimivaltuuksien osalta: peitelty tiedonhankinta, jäljentäminen, radiosignaalityiedustelu ja ulkomaan tietojärjestelmätiedustelu.*

Kuten siviilitiedustelulakiesityksessä, peitelty tiedonhankinnan ja jäljentämisen kesto ei ehdoteta säädettäväksi, koska lyhytaikaisuus ja kertaluonteisuus jo määritelmällisesti rajaavat kyseisten menetelmien käyttöä.

Radiosignaalityiedustelu on ratkaisevassa roolissa alueellisen koskemattomuuden valvonnassa ja turvaamisessa sekä ennakkovaroituksen antamisessa. Käytännössä radiosignaalityiedustelun täytyy olla jatkuvaa, koska tehtävät ja kohteet (vieraan valtion asevoimat ja vastaavat, jotka pystyvät aiheuttamaan sotilaallista uhkaa) pysyvät samoina vuodesta toiseen. Määräaikaista lupaa ei nähdä tarkoituksenmukaiseksi.

Myös tietojärjestelmätiedustelu liittyy ennakkovaroituksen antamiseen eli Suomen turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta pitäisi saada tieto mahdollisimman aikaisin. Tietojärjestelmätiedustelu perustuu aina tiedustelutehtävään, jonka kesto voi vaihdella huomattavasti. Jos menetelmällä päästään ennakkovaroitukseen liittyvään tietoon, niin sitä saattaa olla tarvetta kerätä pitkäkestoisesti. Toisaalta on myös lyhytkestoisia operaatioita. Sen vuoksi ei nähdä tarpeelliseksi säätää laissa toimivaltuuden käytön kestosta.

Ulkomailla tapahtuvasta tiedustelusta ei ehdoteta säädettäväksi yhtä täsmällisesti ja tarkkarajaisesti kuin kotimaan toimivaltuuksista.

Laissa ehdotetaan, että ulkomaan tietojärjestelmätiedustelusta on laadittava kirjallinen suunnitelma. Suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

Lakiehdotuksen 11 §:n 4 momentissa säädettäisiin, että menetelmien käyttö on lopetettava, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu tai edellytyksiä ei enää ole. Lisäksi tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontaoikeus koskee myös ulkomaan tiedustelua.

Edellä esitetyn perusteella puolustusministeriö katsoo, ettei ole syytä muuttaa esitystä tältä osin.

7. Tallenteiden tutkiminen

Pev kiinnittää huomiota henkilöpiiriin, jota voidaan käyttää apuna tiedonhankinnassa (ks. esim. PeVL 35, s. 28). Vastineessa ehdotetaan, että edellytetään tarvittavia tietoja, taitoja ja kokemusta, mutta rajaako riittävästi?

Sisäministeriön vastaus: Alkuperäinen säännösehdotus noudattelee sanamuodon mukaisesti poliisilain 5 luvun 52 §:ää ja pakkokeinolain 10 luvun 54 §:ää. Poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 43 §:ssä ("--asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutet-

taessa.") ei ole kyse siitä, että asiantuntijalle tai muulle viranomaisen ulkopuoliselle henkilölle annettaisiin tiedonhankintatehtäviä PL 124 §:n vastaisesti. Kyse on siitä, että henkilö avustaa viranomaista sen jo hankkiman tietotallenteen sisällön selvittämisessä. Avustavassa toiminnassa on kyse esimerkiksi tulkkaus- tai kielenkääntötoiminnasta. Ulkopuolisten tulkkien käyttäminen voi olla välttämätöntä, koska viranomaisella ei voi olla virkasuhteessa kuin rajallinen määrä eri kielten tulkkeja. Tämä ei poikkea siitä miten asiasta nykyisin säädetään.

Sisäministeriö on perustuslakivaliokunnan ponsilausuman johdosta hallintovaliokunnalle ehdottanut poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 43 §:ää ja tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 14 §:ää muutettavaksi alla esitetyllä tavalla. Ehdotuksen viimeistä momenttia tulisi kuitenkin epäselvyyden välttämiseksi edelleen täsmentää niin, että siitä poistetaan sanapari "tiedonhankinta ja", koska sanapari on omiaan johtamaan mielleyhtymään siitä, että ulkopuolista käytettäisiin tiedonhankinnassa apuna. Tämä ei ole säännösehdoituksen tarkoitus.

Hallituksen esitys

43 §

Siviilitiedustelussa kertyneiden tallenteiden tutkiminen

Tiedustelumenetelmien käytössä siviilitiedustelussa kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuimien ja suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies. Suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saa tutkia myös muu poliisimies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

Ehdotus

43 §

Siviilitiedustelussa kertyneiden tallenteiden tutkiminen

Tiedustelumenetelmien käytössä siviilitiedustelussa kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuimien, suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies **ja tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies**. Suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saa tutkia myös muu poliisimies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, sovelletaan asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä.

Käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tiedonhankinta ja tallenteiden tutkiminen tapahduttava suojelupoliisin poliisimiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

Hallituksen esitys

14 §

Tallenteiden tutkiminen

Tietoliikennetiedustelun käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuimien ja suojelupoliisin päällystykseen kuuluva poliisimies. Suojelupoliisin päällystykseen kuuluvan poliisimiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennettua saa tutkia myös muu poliisimies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

Ehdotus

14 §

Tallenteiden tutkiminen

Tietoliikennetiedustelun käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuimien, suojelupoliisin päällystykseen kuuluva poliisimies **ja tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies**. Suojelupoliisin päällystykseen kuuluvan poliisimiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennettua saa tutkia myös muu poliisimies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, sovelletaan asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä.

Käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tiedonhankinta ja tallenteiden tutkiminen tapahduttava suojelupoliisin poliisimiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

Puolustusministeriön vastaus: Perustuslakivaliokunnan lausunto aiheuttaa tarpeen muuttaa sotilastiedustelulakiehdotuksen 108 §:n 1 momenttia niin, että tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita saa tuomioistuimen ja pääesikunnan tiedustelupäällikkö, sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies tai muu kuin edellä tarkoitettu sotilastiedusteluviranomaisen virkamies lisäksi tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies.

Pääesikunnan tiedustelupäällikön määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennettua saisi tutkia myös muu asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa. Kyse voisi olla esimerkiksi tallenteiden tutkimisesta, kääntämisestä tai teknisen suojauksen purkamisesta.

Pykälässä on syytä säätää asiantuntijan ja muun henkilön virkavastuusta. Virkamiehen erityisasemaan kuuluu muita laajempi vastuu työssä tapahtuneista virheistä eli virkavastuu. Virkavastuun yleisinä perusteina ovat perustuslain 2 §:n 3 momentin ja 118 §:n säännökset. Virkavastuun on vakiintuneesti katsottu käsittävän sekä rikosoikeudellisen että vahingonkorvausoikeudellisen vastuun.

Pykälässä on tarpeen säätää asiantuntijaan kohdistuvasta ohjauksesta ja valvonnasta. Kun asiantuntijaa tai muuta henkilöä käytetään apuna, niin tiedonhankinta ja tallenteiden tutkiminen tapahduttava virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa.

Sotilastiedusteluviranomaisen olisi aina etukäteen varmistuttava, että asiantuntija tai muu henkilö omaisi tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen. Tämä myös rajaisi henkilöpiiriä, joka voisi tulla kyseeseen tiedonhankinnassa apuna käytettävänä muuna henkilönä.

Pykälän sanamuoto on sovitettu yhteen siviilitiedustelulainsäädännön vastaavan säännöksen kanssa.

Hallituksen esitys

108 §

Tallenteiden tutkiminen

Tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuimien ja pääesikunnan tiedustelupäällikkö, sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies tai muu kuin edellä tarkoitettu sotilastiedusteluviranomaisen virkamies.

Lisäksi tallenteita saa tutkia pääesikunnan tiedustelupäällikön määräyksestä sotilastiedusteluviranomaisen ulkopuolinen asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa.

Ehdotus

111 §

Tallenteiden tutkiminen

Tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuimien, pääesikunnan tiedustelupäällikkö, sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu **virkamies taikka tiedusteluvalvonta-valtuutettu tai hänen määräämänsä virkamies. Pääesikunnan tiedustelupäällikön määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saa tutkia myös muu kuin edellä tarkoitettu sotilastiedusteluviranomaisen virkamies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.**

Jos 1 momentissa tarkoitettu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, sovelletaan asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä.

Käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tiedonhankinta ja tallenteiden tutkiminen tapahduttava 1 momentissa tarkoitetun sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

8. Yhteistoiminta toisen valtion alueella

Pev (PeVL 36 ja PeVL 35, s. 26) kiinnittää huomiota siihen, että toiminta voi täyttää jonkun kohdevaltion rikoslainsäädännössä säädetyn rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön ja toteaa, että esityksessä ei ole arvioitu sääntelyn hyväksyttävyyttä ja seurauksia virkamiehelle. Pyydetään arvioimaan tarkemmin.

Sisäministeriön vastaus: *Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ulkomailla toteutettavassa tiedustelussa toiminta saattaa tapauskohtaisesti myös täyttää jonkin kohdevaltion rikoslainsäädännössä rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön (ks. s. 102). Esityksessä ei kuitenkaan juurikaan ole arvioitu sääntelyn hyväksyttävyyttä ja seurauksia virkamiehelle. Valiokunnan mielestä hallintovaliokunnan on syytä tarkastella huolellisesti virkamiehen oikeusasemaa tällaisessa tilanteessa ja harkita muun ohella, voidaanko pykälän tarkoittamaan osallistumiseen määrätä ilman virkamiehen suostumusta tehtävään (ks. esim. PeVL 65/2016 vp, s. 4–5).*

Ulkomaan tiedustelussa olisi kyse hyväksyttävän päämäärän (Suomen kansallisen turvallisuuden suojaaminen) saavuttamiseksi välttämättömästä toiminnasta, joka tietyissä tilanteissa saattaa sisältää riskejä. Yksi riskeistä on se, että kyse on kohdevaltion lainsäädännön vastaisesta tai muuten sen kannalta ei-hyväksyttävästä toiminnasta. Ulkomaan tiedustelussa on tärkeä huomioida muiden valtioiden suhtautuminen sekä niiden lainsäädäntöjen sisältö, mutta käytännön syistä huomioiminen ei voi tapahtua toiminnasta säädettäessä vaan vasta siihen ryhdyttäessä. Tällöin kyse on sen harkitsemisesta, onko toiminnasta kansalliselle turvallisuudelle aiheutuva etu selvästi suurempi kuin siihen liittyvät riskit.

Ulkomailla suoritettava tiedustelu perustuisi näin ollen huolelliseen riskiarviointiin, jossa yhtenä arviointiin vaikuttavana tekijänä on kohdevaltion rikosoikeudellinen järjestelmä. Ulkomaan tiedustelu pyritään toteuttamaan aina tavalla, joka sisältää mahdollisimman vähäisen riskin Suomen valtion kuin myös ulkomaan tiedusteluun osallistuvan yksittäisen virkamiehen kannalta.

Ulkomaan tiedusteluun osallistuminen perustuisi aina virkamiehen suostumukseen. Suostumuksesta ei ole tarpeen erikseen säätää, koska laissa ei nimenomaisesti ehdoteta säädettäväksi mahdollisuudesta määrätä henkilöstöä kansainvälisiin tehtäviin ilman suostumusta.

Puolustusministeriön vastaus: *Sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen asema vieraan valtion alueella tapahtuvan tiedustelutoiminnan paljastumistilanteessa on kolmijakoinen. Ensinnäkin asiaa on tarkasteltava virkamiesoikeudellisista näkökohdista. Toiseksi asiaa on tarkasteltava kansainvälisen oikeuden ja diplomaatteja koskevien käytäntöjen kautta. Kolmanneksi asiassa kysymyksen osalta on tarkasteltava Suomen valtion vastuuta niin kohdevaltiota kohtaan kuin sotilastiedusteluviranomaisen virkamiestä kohtaan. Ks. myös puolustusministeriön vastine s. 69 – 73.*

Tiedusteluoperaation aikana pyritään tunnistamaan tilanteet mahdollisimman hyvin ennakollisesti niin, ettei operaatio paljastu taikka sotilastiedustelumiehen henki tai turvallisuus vaarannu.

Puolustusministeriö esittää, että virkamiehen suostumuksen edellyttämistä koskeva säännös lisättäisiin kansainvälistä yhteistyötä koskevan 19 §:n sijaan ulkomailla tapahtuvaa sotilastiedustelua koskevan 62 §:n 2 momenttiin.

Lisäksi Pev kiinnittää huomiota siihen, että virkamies ei ulkomaillakaan voi toimia tavalla, joka loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia. Tältä osin Pev katsoo, että sääntely on liian avointa ja harkintavalta laajaa, minkä vuoksi sääntelyä on täsmennettävä olennaisesti. Pyydetään käsittelemään tarkemmin.

Sisäministeriön vastaus: *Perustuslakivaliokunnan mukaan muualla kuin Suomessa toteutettavaan siviilitiedusteluun ja tiedustelumenetelmän käyttöön voidaan poliisilain ehdotetun 5 a luvun 39 §:n 3 momentin mukaan soveltaa muun muassa tiettyjä toimivaltuuksien rajoituksia. Säännöksen tarkoituksena on jättää viranomaiselle harkinnanvaraa siinä, miten säännöksessä lueteltuja toimivaltuuksien rajoituksia sovelletaan. Harkinnanvaraisesti sovellettaviin säännöksiin lukeutuu esimerkiksi poliisilain 5 a luvun 41 §, jonka mukaan tiedustelutoimivaltuuksia ei saa kohdistaa muun muassa sellaiseen viestintään tai tietoon, josta osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren nojalla.*

Säännösehdotuksen perusteluissa (s. 211) viitataan sinänsä asianmukaisesti siihen, että perustuslain 2 §:n 3 momentista yhdessä 22 §:n kanssa seuraa, että suomalainen virkamies ei voi ulkomaillakaan ollessaan toimia tavalla, joka loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia. Perustuslakivaliokunnan mielestä virkamiehen perustuslakiin perustuva velvollisuus olla ulkomaillakaan ollessaan toimimatta tavalla, joka loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia, ei voi perustua näin avoimella sääntelyllä määriteltyyn laajaan harkintavaltaan. Valiokunnan mielestä sääntelyä on täsmennettävä olennaisesti.

Ehdotetun ulkomaan tiedustelua koskevan 39 §:n 3 momentin mukaan ulkomaantiedustelussa voidaan soveltaa eräitä saman luvun säännöksiä, joita ovat tiedustelumenetelmän kohdistaminen pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan, kuuntelu- ja katselukiellot, palomuurisääntely, kiiretilanteessa saadun tiedon hävittäminen ja tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen. Kyseistä harkinnanvaraista säännöstä on tarpeen täsmentää perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta.

Ammattiryhmiin liittyvien todistamiskieltojen on lähtökohtaisesti tultava sovellettavaksi ulkomaantiedustelussakin. Näin ollen viittaus kuuntelu- ja katselukieltoihin (41 §) on syytä poistaa säännöksestä. 41 §:ssä on kyse niistä ammatinharjoittajista, joiden velvollisuus olla todistamatta tai oikeus jättää todistamatta määräytyy oikeudenkäymiskaaren ja siinä viitatus muun lainsäädännön (esim. uskonnonvapauslaki ja terveydenhuollon ammattihenkilöstöstä annettu laki) mukaan. On kuitenkin huomioitava, että 41 §:n 3 momentti kumoaa kuuntelu- ja katselukieltojen soveltumisen, jos kyseinen ammattihenkilö itse osallistuu kansallista turvallisuutta vaarantavaan toimintaan ja hänenkin osaltaan on tehty tiedustelumenetelmän käyttöä koskeva päätös.

Ulkomaantiedustelua koskevassa 39 §:n 3 momentissa oleva viittaus 46 §:ään on puolestaan kyse myöhemmin virheelliseksi todetun kiirepäätösmenettelyn avulla saadun tiedon hävittämisestä, josta hallituksen esityksen mukaan voitaisiin poiketa ulkomaantiedustelussa. Ulkomaantiedustelun osalta ei kuitenkaan ole tarkoitus säätää kiiretilanteista ja niissä noudatettavasta kiirepäätösmenettelystä, vaan kaikesta tiedustelumenetelmien käytöstä ulkomaantiedustelussa päättäisi suojelupoliisin päällikkö. Viittaus 46 §:ään on perusteltua poistaa säännöksestä, koska sen soveltamisala edellä todetusta syytä jää epäselväksi.

Jäljelle ulkomaantiedustelua koskevaan pykälään jäisivät tällöin viittaukset 4 §:n 4 momenttiin, 44 §:ään ja 47 §:ään. Näistä ensimmäinen koskee pysyväisluontoiseen asumiseen käytettävän tilan suojaa, keskimmäinen palomuuria ja viimeinen tiedustelun kohteelle ilmoittamista. Palomuurisääntelyn ja kohteelle ilmoittamisen poissuljennan tulee olla poikkeuksetonta, koska niiden soveltaminen johtaisi siihen, että ulkovalta saa tietoonsa, että Suomen viranomainen on käyttänyt tiedustelumenetelmiä sen alueella.

Pysyväisluontoisen asunnon nauttiman suojan poissuljennan ulkomaantiedustelussa tulisi sen sijaan perustua yksittäistapaukselliseen harkintaan. Lähtökohtana on perus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinnan mukaan 4 §:n 4 soveltuminen, ellei soveltamatta jättäminen ole välttämätöntä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Sisäministeriö on hallintovaliokunnalle toimittamassaan lausunnossa ehdottanut perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 35/2017 vp) perusteella poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 39 §:ää muutettavaksi seuraavasti:

Hallituksen esitys

39 §

Tiedustelumenetelmän käytöstä päättäminen eräissä tilanteissa

Muualla kuin Suomessa toteutettavasta siviilitiedustelusta ja tiedustelumenetelmän käytöstä päättää suojelupoliisin päällikkö.

Tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan esityksen, suunnitelman, vaatimuksen ja päätöksen sisältöön sovelletaan, mitä esityksestä, suunnitelmasta, vaatimuksesta ja päätöksestä tässä luvussa säädetään.

Tämän luvun 4 §:n 4 momentin, 41, 44, 46 ja 47 §:n säännöksiä voidaan soveltaa 1 momentissa tarkoitettuun siviilitiedusteluun ja tiedustelumenetelmän käyttöön.

Ehdotus

39 §

Tiedustelumenetelmän käytöstä päättäminen eräissä tilanteissa

Muualla kuin Suomessa toteutettavasta siviilitiedustelusta ja tiedustelumenetelmän käytöstä päättää suojelupoliisin päällikkö.

Tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan esityksen, suunnitelman, vaatimuksen ja päätöksen sisältöön sovelletaan, mitä esityksestä, suunnitelmasta, vaatimuksesta ja päätöksestä tässä luvussa säädetään.

Tämän luvun 44 ja 47 §:n säännöksiä ei sovelleta 1 momentissa tarkoitettuun siviilitiedusteluun ja tiedustelumenetelmien käyttöön. Tämän luvun 4 §:n 4 momentin säännöstä voidaan yksittäistapauksessa jättää soveltamatta 1 momentissa tarkoitettuun siviilitiedusteluun ja tiedustelumenetelmän käyttöön, jos se on välttämätöntä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Puolustusministeriön vastaus: Puolustusministeriö viittaa 62 §:n perusteluihin, joissa todetaan, että ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa korostuvat entisestään laissa säädettyiksi esitetyt yleiset periaatteet. Lisäksi suomalaista virkamiestä sitoo kaikessa toiminnas-

saan aina Suomen perustuslaki ja hallintolaki sekä Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntö. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan vielä erikseen, että esimerkiksi vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan kohdistuvia rajoituksia on noudatettava, mutta aina ei voida etukäteen todentaa, mikä tila on vakituiseen asumiseen käytettävä tila ja mikä ei.

Lisäksi voidaan todeta, että hallituksen esityksessä laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta esitetään perustettavaksi tiedusteluvaltuutettu, jonka tehtävänä on valvoa tiedustelumenetelmien käyttöä ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista myös valvonnan kohteena olevan sotilastiedusteluviranomaisen ulkomailla tapahtuvan tiedustelutoiminnan osalta.

Puolustusministeriö esittää perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta, että pykälässä lueteltuja säännöksiä, joita voidaan jättää soveltamatta ulkomailla tapahtuvassa sotilas-tiedustelussa, vähennettäisiin.

Ehdotetun ulkomaan tiedustelua koskeva 62 §:n mukaan ulkomaantiedustelussa "voidaan" (vaan ei ole pakko) soveltaa eräitä säännöksiä, joita ovat tiedustelumenetelmän kohdistaminen pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävä tila, kielto kohdistaa radiosignaalitiedustelu muuhun kuin valtiollisen toimijan viestin sisältöön ja velvollisuus keskeyttää radiosignaalitiedustelu, jos käy ilmi, että se kohdistuu muuhun kuin valtiollisen toimijan viestin sisältöön, tiedustelu- ja jäljentämiskiellot, palomuurisääntely, kiiretilanteessa saadun tiedon hävittäminen ja tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen. Kyseistä harkinnanvaraista soveltamispykälää on tarpeen täsmentää perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan 1 momentissa tarkoitetut säännökset ovat valtaosin täysin luontevia sulkea pois ulkomailla suoritettavan sotilastiedustelun piiristä. Momentissa viitataan 58 §:n 3 momenttiin, joka koskee radiosignaalitiedustelun kohdistumista muun kuin valtiollisen toimijan viestintään. Radiosignaalitiedusteluun liittyy myös olennaisesti 82 §:n 2 momentti radiosignaalitiedustelun keskeyttämisestä, jos radiosignaalitiedustelun havaitaan kohdistuvan muuhun kuin valtiolliseen toimijaan. Esimerkiksi kriisinhallinta-alueelle lähetettyihin suomalaisiin joukkoihin voi kohdistua uhkaa myös muilta tahoilta kuin valtiollisista toimijoista käsin. Radiosignaalitiedustelulla voidaan hankkia tietoja näistä tahoista alueella, jossa ei olisi käytettävissä yleistä viestintäverkkoa ja kommunikointi tapahtuisi esimerkiksi satelliittiyhteyksiä käyttäen. Tilanteissa kyseeseen ei välttämättä tule myöskään telekuuntelutoimivaltuuden käyttö, jos käytettyyn satelliittiyhteyteen ei päästä muutoin käsiksi.

Momentissa tarkoitetut 76 ja 77 § koskevat rikoksiin liittyviä ilmoituksia ja tiedon antamista toimivaltaiselle viranomaiselle. Vieraan valtion alueella toimittaessa ei ole tarkoituksenmukaista, että siitä leviäisi tietoa ulkopuolisille. Toisaalta, jos tietoon tulisi edellä tarkoitettujen pykälien rangaistusrajat ylittäviä rikoksia, joilla voi olla liityntäpintaa Suomeen, tällaisista tapahtumista voidaan ilmoittaa asianmukaiselle viranomaiselle Suomessa tarkoituksenmukaisuusharkinnan mukaan mainituissa pykälissä säädettyjen kriteerien mukaisesti.

Ammattiryhmiin liittyvien todistamiskiellot soveltuisivat lähtökohtaisesti ulkomaantiedustelussa. Viittaus tiedustelu- ja jäljentämiskielloihin (79 – 80 §) on syytä poistaa säännöksestä, koska kyse on juuri niistä ammatinharjoittajista, joiden velvollisuus olla todistamatta tai oikeus jättää todistamatta määräytyy oikeudenkäymiskaaren ja siinä viitatus muun lainsäädännön (esim. uskonnonvapauslaki ja terveydenhuollon ammattihenkilöstöstä annettu laki) mukaan. On huomioitava, että 79 §:n 4 momentti kumoaa tiedustelukiellon soveltumisen, jos

kyseinen ammattihenkilö itse osallistuu sotilastiedustelun kohteena olevaan toimintaan, ja hänenkin osaltaan on tehty tiedustelumenetelmän käyttöä koskeva päätös.

Ulkomaantiedustelua koskevassa pykälässä oleva viittaus 84 §:ään on puolestaan kyse myöhemmin virheelliseksi todetun kiirepäätösmenettelyn avulla saadun tiedon hävittämisestä, josta siis voitaisiin poiketa ulkomaantiedustelussa. Kun ulkomaantiedustelun osalta kuitenkin ei ole tarkoitus säätää kiiretilanteista ja niissä noudatettavasta kiirepäätösmenettelystä, vaan kaikesta ulkomaantiedustelusta poikkeuksetta päättäisi pääesikunnan tiedustelupäällikkö, jää epäselväksi, mitä viittauksella ylipäätään tarkoitetaan. Siksi kyseinen viittaus on perusteltua poistaa säännöksestä.

Lakiehdotuksen 62 §:ssä viitataan 86 §:ään, jonka mukaan tiedustelumenetelmän käytöstä olisi ilmoitettava kohteelle tiedustelumenetelmän käytön lopettamisen jälkeen. Vieraan valtion alueella tapahtuva vieraaseen valtioon kohdistuvan tiedustelutoiminnan voidaan arvioida olevan lähes aina kriminalisoitua kyseisen valtion alueella. Tästä johtuen voi voida pitää tarkoituksenmukaisena, että vieraan valtion alueella tapahtuneesta tiedustelumenetelmien käytöstä ilmoitettaisiin kohteeksi joutuneille henkilöille, joka saattaa olla vieraan valtion asevoimien edustaja.

Jäljelle ulkomaantiedustelua koskevaan pykälään jäisivät tällöin viittaukset 58 §:n 3 momenttiin (uusi 60 §:n 3 momentti), 76 -77 §:ään (uusi 79-80 §) , 82 §:n 2 momenttiin (uusi 85 §:n 2 momentti) ja 86 §:ään (uusi 89 §). Koska yleisiä edellytyksiä koskevaan 11 §:ään on lisätty pysyväisluonteiseen asumiseen kohdistuvan tiedustelun kielto, 62 §:ään tulee lisätä viittaus kyseiseen pykälään.

Jäljelle jäävät säännösviittaukset koskevat radiosignaalitiedustelua, palomuuria ja tiedustelun kohteelle ilmoittamista. Niissä ei ole kyse keskenään vertailukelpoisista asioista. Palomuurisääntelyn ja kohteelle ilmoittamisen poissuljennan pitäisi olla kategorista, koska niiden soveltaminen aina ja kaikissa tapauksissa johtaisi ulkopoliittiseen kriisiin (ulkovalta saisi tietoonsa, että sen suvereniteettia on loukattu käyttämällä tiedustelumenetelmiä sen alueella). Pysyväisluontoisen asunnon nauttiman suojan poissuljenta sen sijaan voi aivan hyvin olla yksittäistapauksellista.

Hallituksen esitys

62 §

Ulkomailla tapahtuva sotilastiedustelu

Vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan kohdistuvien kieltojen lisäksi tämän lain 58 §:n 3 momentin, 76-77 §:n, 79-80 §:n, 82 §:n 2 momentin, 84 ja 86 §:n säännöksiä voidaan soveltaa ulkomailla tapahtuvaan sotilastiedusteluun ja tiedustelumenetelmien käyttöön.

Muulla kuin Suomessa toteutettavasta sotilastiedustelusta ja tiedustelumenetelmien käytöstä päättää pääesikunnan tiedustelupäällikkö.

Tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan päätöksen, esityksen ja suunnitelman sisällön osalta noudatetaan, mitä esityksestä, suunnitelmasta, vaatimuksesta tai päätöksestä tässä laissa säädetään.

Ulkomailla tapahtuva sotilastiedustelu

Tämän lain **12 §:n 3 momentin**, **60 §:n 3 momentin** ja **85 §:n 2 momentin** säännöksiä voidaan yksittäistapauksessa jättää soveltamatta ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa ja tiedustelumenetelmien käytössä, jos se on välttämätöntä. Lain **79— 80 §:ää** ja **89 §:ää** ei sovelleta ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa ja tiedustelumenetelmien käytössä.

Muulla kuin Suomessa toteutettavasta sotilastiedustelusta ja tiedustelumenetelmien käytöstä päättää pääesikunnan tiedustelupäällikkö. **Sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen osallistuminen tässä pykälässä tarkoitettuun ulkomailla tapahtuvaan sotilastiedusteluun edellyttää asianomaisen virkamiehen suostumusta.**

Tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan päätöksen, esityksen ja suunnitelman sisällön osalta noudatetaan, mitä esityksestä, suunnitelmasta, vaatimuksesta tai päätöksestä tässä laissa säädetään.

9. Virkavastuuta koskevat kysymykset (esim. PeVL 35, s. 25) pyydetään käymään läpi OM:n rikos- ja prosessioikeuden yksikön kanssa. PeV on edellyttänyt sääntelyä täydennettäväksi säännösin vieraan valtion virkamiehen virkavastuusta. PeV on lisäksi edellyttänyt säädettäväksi tallenteiden tutkimisessa avustavan ulkopuolisen henkilön virkavastuusta (PeVL 35, s. 28).

Sisäministeriön vastaus: Kansainvälisen yhteistyön tarkoituksena on tehostaa ja helpottaa kansainvälistä tiedusteluyhteistyötä Suomen kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Suomeen kohdistuvat vakavimmat uhkat ovat pääsääntöisesti ulkomaista alkuperää ja niiden seuraukset voivat konkretisoitua pahimmillaan Suomen alueella. Ulkomaista alkuperää olevia uhkia ovat muun muassa kansainvälinen terrorismi, ulkovaltojen Suomeen ja sen etuihin kohdistama vakoilu sekä joukkotuhouksien suunnittelu, valmistaminen, levittäminen ja käyttö. Tiedon hankkimiseen kansallisen turvallisuuteen kohdistuvista vakavista uhkista on perusteltua ryhtyä myös valtioiden välisin yhteistyöjärjestelyin.

Vieraan valtion virkamies toimii pykäläehdotuksen 3 momentin perusteella yhteistoiminnassa suojelupoliisin vastuulla, määräysvallassa ja johdolla sekä Suomen lainsäädännön mukaisesti. Säännöksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan (HE 202/2017 vp, s. 229) Suomessa toimiessaan vieraan valtion virkamiehen tulee noudattaa niitä ohjeita ja määräyksiä, jotka suojelupoliisin poliisimies hänelle antaa sekä noudattaa niitä rajoituksia, jotka suojelupoliisi hänelle asettaa. Kyseinen virke on merkityksellisyytensä vuoksi tarpeen nostaa säännöstasolle. Tällä on tarkoitus painottaa, että vieraan valtion voi suorittaa tehtäviä ja käyttää toimivaltaa vain vastaanottavan jäsenvaltion viranomaisen ohjeiden ja määräysten mukaisesti ja ainoastaan vastaanottavan valtion viranomaisen virkamiehen läsnäollessa. Vieraan valtion virkamiehiä sitoo toimivaltuuksia käyttäessään Suomen lainsäädäntö ja he ovat Suomessa toimiessaan rikosoikeudellisen vastuun piirissä. Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt tällaista järjestelyä ongelmallisena perustuslain täysivaltaisuussäännösten kannalta (ks. PeVL 9/2003 vp, s. 3).

Pykälässä ehdotettu järjestely ei siis mahdollista itsenäisesti käytettävien toimivaltuuksien käytön mahdollistamista ulkomaiselle virkamiehelle, vaan kyse on luonteeltaan sellaista kansainvälistä yhteistyötä, johon Suomi perustuslain 1 §:n 3 momentin mukaan osallistuu muun muassa rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi (ks. PeVL 1/2007 vp, s. 3/I ja PeVL 56/2006 vp, s. 3/I), ja jota on pidettävä paitsi tavanomaista myös kannatettavaa.

Sisäministeriö katsoo, ettei ehdotettua sääntelyä ole pidettävä valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena, vaikka se sisältää luonteensa vuoksi perusoikeusherkkää sääntelyä. Osin tämän vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 6 momentti, jonka toisen virkkeen mukaan: "Kansainvälinen yhteistyö ja tietojen vaihto on kielletty, jos on perusteltua aiheetta epäillä, että jotakin henkilöä tämän yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltaisen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti". Kyseisellä lisäyksellä painotettaisiin velvoitetta toimia kansainvälisessä yhteistyössä perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla. Tämä vaatimus ilmenee myös poliisilain 1 luvun 2 §:ssä säädetystä perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen vaatimuksesta.

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisätään uusi 4 momentti, jossa kyseinen asia mainittaisiin. Myös vieraan valtion virkamiehen virkavastuun tulee ilmetä pykälästä. Tästä ehdotetaan säädettäväksi myös 4 momentissa, jonka mukaan vieraan valtion rinnastetaan tekemiensä rikosten tai häneen kohdistuvien rikosten osalta suomalaiseen virkamieheen, ellei Suomea sitovista kansainvälisistä sopimuksista muuta johdu. Vieraan valtion virkamiehen vahingonkorvausvastuusta ei tarvitsisi erikseen säätää, koska virkamies toimisi suojelupoliisin ohjauksessa ja valvonnassa, jolloin mahdollinen vahingonkorvausvelvollisuus saattaisi konkretisoitua ensisijaisesti suojelupoliisille joko suoraan tai isännänvastuun perusteella.

Puolustusministeriön vastineessa (s. 40) todetaan, että pykäläviittaus kansainvälisiin sopimuksiin on tarpeellinen koska esimerkiksi NATO/PfP SOFA:a sovelletaan Nato-maiden ja sopimukseen liittyneiden rauhankumppanuusmaiden, kuten Suomen alueella. NATO/PfP SOFA:sta on tullut vakiintunut tapa järjestää joukkojen ja henkilöstön oikeudellinen asema niiden oleskellessa toisen sopimuspuolen alueella. Myös EU:ssa on tehty vastaava sopimus EU SOFA, mutta se ei ole vielä kansainvälisesti voimassa. Sopimukset sisältävät määräyksiä, jotka koskevat muun muassa maahantulomuodollisuuksia, aseenkanto-oikeutta, tuomiovallan käyttöä, vahingonkorvausoikeutta ja siitä luopumista eräissä tapauksissa sekä erioikeuksia ja -vapauksia.

Rikoslain 16 luvun 20 §:n 6 momentissa ja 40 luvun 12 §:n 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi mainittujen lukujen soveltamisesta tiedustelumenetelmää käyttävän ulkomaisen virkamiehen tekemään tai häneen kohdistuneeseen rikokseen. Rikoslain 16 luvun 20 §:ssä ja 40 luvun 12 §:ssä mainitaan myös "muut kansainväliset velvoitteet". Kyseinen viittaus on perusteltua poistaa poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 57 §:n 4 momentin lopusta.

Pykäläehdotuksen 4 momentissa käytetään termiä "vieraan valtion virkamies". Tämä on syytä yhdenmukaistaa rikoslain 40 luvussa käytetyn terminologian "ulkomainen virkamies" kanssa. Lisäksi pykäläehdotuksen 4 momentin kolmannen virkkeen persoonapronomini "hänen" on syytä tarkistaa muotoon "Ulkomainen virkamies".

Muilta osin siviilitiedustelua ja sotilastiedustelua koskeva kansainvälistä yhteistyötä koskeva sääntely on perusteltua olla asiallisesti yhdenmukaista.

Sisäministeriö esittää, että poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 57 §:ää muutetaan seuraavasti:

Hallituksen esitys

57 §

Kansainvälinen yhteistyö

Suojelupoliisi voi tehdä yhteistyötä sekä hankkia tietoja yhdessä ulkomaisten turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden kanssa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Jos yhteinen tiedonhankinta toteutetaan yhteistyössä sen valtion kanssa, jonka alueella tiedustelumenetelmiä on tarkoitus käyttää, suojelupoliisin poliisimiehen on noudatettava niitä tiedustelumenetelmien käytön rajoituksia ja ehtoja, jotka kyseinen valtio asettaa.

Suojelupoliisin päällikkö päättää kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisesta ja siihen liittyvästä tiedustelumenetelmien käytöstä. Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on suojelupoliisin päällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi toimia yhteistyössä suojelupoliisin kanssa ja suojelupoliisin poliisimiehen ohjauksessa ja valvonnassa käyttää niitä tiedustelumenetelmiä, joiden käytöstä päättämisestä säädetään 9, 10, 18, 20 ja 24 §:ssä.

Suojelupoliisi voi salassapitosäynnösten estämättä luovuttaa tietoja kansainvälisessä yhteistyössä, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi eikä tietojen luovuttaminen ole vastoin kansallista etua.

Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa.

Ehdotus

57 §

Kansainvälinen yhteistyö

Suojelupoliisi voi tehdä yhteistyötä sekä hankkia tietoja yhdessä ulkomaisten turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden kanssa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Jos yhteinen tiedonhankinta toteutetaan yhteistyössä sen valtion kanssa, jonka alueella tiedustelumenetelmiä on tarkoitus käyttää, suojelupoliisin poliisimiehen on noudatettava niitä tiedustelumenetelmien käytön rajoituksia ja ehtoja, jotka kyseinen valtio asettaa.

Suojelupoliisin päällikkö päättää kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisesta ja siihen liittyvästä tiedustelumenetelmien käytöstä.

Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on suojelupoliisin päällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi toimia yhteistyössä suojelupoliisin kanssa ja suojelupoliisin poliisimiehen ohjauksessa ja valvonnassa käyttää niitä tiedustelumenetelmiä, joiden käytöstä päättämisestä säädetään 9, 10, 18, 20 ja 24 §:ssä.

Vieraan valtionUlkomainen virkamies on velvollinen noudattamaan suojelupoliisin hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita. Rikoslain 16 luvun 20 §:n 6 momentissa, 21 luvun 18 §:ssä ja 40 luvun 12 §:n 4 momentissa säädetään mainittujen lukujen

soveltamisesta tiedustelumenetelmää Suomen alueella käyttävän ulkomaisen virkamiehen tekemään tai häneen kohdistuneeseen rikokseen.

Suojelupoliisi voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa ***muuta kuin henkilötietoja*** kansainvälisessä yhteistyössä, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi eikä tietojen luovuttaminen ole vastoin kansallista etua.

Tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa on noudatettava Suomea velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia. Kansainvälinen yhteistyö ja tietojen vaihto on kielletty, jos on perusteltua aihetta epäillä, että jotakin henkilöä tämän yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetussa laissa.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 35/2018 vp, s. 25), että sääntelyä on täydennettävä säännöksiin vieraan valtion virkamiehen virkavastuusta. Sen jälkeen viitataan kahteen perustuslakivaliokunnan lausuntoon, joista ensimmäinen koskee Prümin sopimuksen hyväksymistä (PeVL 56/2006 vp) ja toinen rajavartiointia koskevan lainsäädännön muuttamista (PeVL 9/2009 vp). Perustuslakivaliokunnan lausunnossa ei käsitellä sitä, että vieraan valtion virkamies voi täällä toimiessaan syyllistyä rikokseen. Myöskään valiokunnan ko. kohdassa viittaamalla HE 202/2017 vp:n sivulla 229 ei käsitellä tällaista kysymystä. Sen sijaan Prümin sopimuksen hyväksymistä koskevassa lausunnossa (s. 3) valiokunta on todennut sen, että sopimuksen mukaan vieraan valtion virkamiehet ovat Suomessa toimiessaan rikosoikeudellisen vastuun piirissä. Myös toisessa lausunnossa (s. 2) on todettu vastaava tilanne eli se, että nopean rajainterventiorryhmän jäsenet ovat samantyyppisessä rikosoikeudellisessa virkavastuussa kuin suomalaiset rajavartijat. Näin ollen vaikuttaa siltä, että perustuslakivaliokunta tässä yhteydessä tarkoittaa myös rikosoikeudellista vastuuta, vaikka valiokunta ei sitä nimenomaisesti edellä käsittele. Tämä johtanee siihen, että myös täällä toimivan ulkomaisen virkamiehen rikosoikeudellisesta vastuusta on säädetty.

Rikosoikeudellinen virkavastuu on rikoslain (39/1889) 40 luvun 12 §:n 3 momentin mukaan ulotettu koko laajuudessaan ulkomaiseen virkamieheen, joka toimii Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen veloitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo-, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämis- tai rikosten ennalta estämis- ja esitutkintatehtävissä taikka joka toimii Suomen alueella kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain nojalla Suomen viranomaisen esittämän tai hyväksynnän oikeusapupyynnön perusteella esitutkinta- tai muissa virkatehtävissä, sovelletaan myös, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, tämän luvun 5 ja 7–10 §:ää. Mainitut ulkomaiset virkamiehet rinnastetaan kotimaisiin virkamiehiin myös silloin, kun virkamiehiä vastustetaan tai heihin kohdistetaan rikoksia. Heihin kohdistuviin tekoihin sovelletaan mm. virkamiehen väkivaltaista vastustamista, niskoittelua ja virkavallan anastusta koskevia rikoslain säännöksiä (RL 16:20). Heihin virkatoimessa tai virkatoimen vuoksi kohdistunut tahallinen surmaaminen voidaan katsoa murhaksi (RL 21:18). Itse ulkomaisen virkamiehen käsite on sinällään kattava (RL 40 luvun 11 §:n 4 kohta).

Virkamiehiin kohdistuvista rikoksista säädetään rikoslain 16 luvussa ja virkamiesten tekemistä rikoksista rikoslain 40 luvussa. Mainittujen lukujen soveltamissäännösten perusteella on arvioitavissa se, mitkä rikokset ovat tässä yhteydessä merkityksellisiä eli mitkä voivat olla sellaisia, joiden tekijöinä tai kohteina ulkomaiset virkamiehet voivat olla tiedustelutehtävää Suomessa harjoittaessaan. Rikoslain 16 luvun 20 §:n perusteella näyttää siltä, että merkityksellisiä rikoksia ovat sen luvun 1–3, 13 ja 14 §:ssä rangaistaviksi säädetty rikokset. Tässä yhteydessä on vaikea ajatella, että luvun 9 § virkavallan anastuksesta soveltuisi. Rikoslain 40 luvun osalta puolestaan merkitystä on sen luvun 1–3, 5 ja 7–10 §:ssä rangaistaviksi säädettyillä rikoksilla, lisäksi huomioon on aihetta ottaa ko. luvun 14 § menettämisseuraamuksesta.

Todettakoon, että rikoslain 16 luvun säännösten soveltaminen on kansainvälisessä tiedusteluyhteistyössä teoreettista, koska tiedustelua suorittava virkamies harvemmin toimii niin, että häneen rikoksen kohdistava tietää tämän olevan vieraan valtion tiedusteluvirkamies. Syyllistyminen rikoslain 16 luvun mukaisiin tekoihin edellyttää tahallisuutta sen suhteen, että teon kohteena on virkamies. Asia on kuitenkin syytä huomioida rikoslain 16 luvun soveltamisalasääntelyssä.

Ulkomaisten tiedusteluvirkamiesten Suomessa tekemien että heihin täällä kohdistuvien rikosten osalta on tarpeen säätää niissä säännöksissä, joissa todetaan, minkä rikosten osalta ja millä edellytyksillä virkarikoksia ja virkamiehiin kohdistuvia rikoksia koskevia säännöksiä sovelletaan ulkomaisiin virkamiehiin (rikoslain 16 luvun 20 § ja 40 luvun 12 §).

Sisäministeriö esittää, että rikoslain 16 luvun 20 §:ää muutettaisiin niin, että siihen lisätään uusi 6 momentti, johon otettaisiin asianmukainen viittaus poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 57 §:n 4 momenttiin ja sotilastiedustelulakiehdotuksen 20 §:n 3 momenttiin.

Rikoslaki

16 luku

Rikokset viranomaisia vastaan

20 §

Soveltamisalasäännökset

Sovellettaessa tämän luvun 1–3, 13 tai 14 §:ää teon kohteena olevaan virkamieheen rinnastetaan ulkomainen virkamies, joka poliisilain 5 a luvun 57 §:n 4 momentissa tai sotilastiedustelusta annetun lain 20 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla käyttää tiedustelumenetelmää Suomen alueella.

Sisäministeriö lisäksi esittää, että rikoslain 40 luvun 12 §:ää muutettaisiin niin, että siihen lisätään uusi 4 momentti, jolloin nykyisestä 4 siirtyisi uudeksi 5 momentiksi ja nykyinen 5 momentti uudeksi 6 momentiksi. Uuteen 4 momenttiin tulisi sisällyttää asianmukainen

viittaus poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 57 §:n 4 momenttiin ja sotilastiedustelulakiehdotuksen 20 §:n 3 momenttiin.

40 luku

Virkarikoksista

12 §

Soveltamisalasäännökset

Tämän luvun 1–3, 5, 7–10 ja 14 §:ää sovelletaan, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, ulkomaiseen virkamieheen, joka poliisilain 5 a luvun 57 §:n 4 momentissa tai sotilastiedustelusta annetun lain 20 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla käyttää tiedustelumenetelmää Suomen alueella.

Sisäministeriö myös esittää, että rikoslain 21 luvun 12 §:ää muutettaisiin niin, että kyseiseen soveltamisalasäännökseen sisällytetään asianmukainen viittaus poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 57 §:n 4 momenttiin ja sotilastiedustelulakiehdotuksen 20 §:n 3 momenttiin lisäämällä viittaus nykyiseen pykälään.

21 luku

Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista

18 §

Soveltamisalasäännös

Sovellettaessa tämän luvun 2 §:n 4 kohtaa rikollisen teon kohteena olevaan virkamieheen rinnastetaan 40 luvun 11 §:ssä tarkoitettu julkista luottamustehtävää hoitava henkilö, sellainen ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa taikka Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä taikka joka toimii Suomen alueella kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain nojalla Suomen viranomaisen esittämän tai hyväksymän oikeusapupyynnön perusteella esitutkinta- tai muissa virkatehtävissä, julkista valtaa käyttävä henkilö ja 16 luvun 20 §:n 5 momentissa tarkoitettu henkilö **ja sellainen ulkomainen virkamies, joka poliisilain 5 a luvun 57 §:n 4 momentissa tai sotilastiedustelusta annetun lain 20 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla käyttää tiedustelumenetelmää Suomen alueella.**

Puolustusministeriön vastaus: Koska vieraan valtion toimivaltainen virkamies olisi sotilastiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa, vahingonkorvausvelvollisuus konkretisoituisi ensisijaisesti Puolustusvoimille.

Virkavastuun osalta olisi otettava huomioon lisäksi se, mitä Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa on sovittu.

Viittaus kansainvälisiin sopimuksiin on tarpeellinen koska esimerkiksi NATO/PfP SOFA:a sovelletaan Nato-maiden ja sopimukseen liittyneiden rauhankumppanuusmaiden, kuten Suomen alueella. NATO/PfP SOFA:sta on tullut vakiintunut tapa järjestää joukkojen ja henkilöstön oikeudellinen asema niiden oleskellessa toisen sopimuspuolen alueella. Myös EU:ssa on tehty vastaava sopimus EU SOFA, mutta se ei ole vielä kansainvälisesti voimassa. Sopimukset sisältävät määräyksiä, jotka koskevat muun muassa maahantulo-muodollisuuksia, aseenkanto-oikeutta, tuomiovallan käyttöä, vahingonkorvausoikeutta ja siitä luopumista eräissä tapauksissa sekä erioikeuksia ja -vapauksia.

Puolustusministeriö esittää, että vieraan valtion toimivaltaisen virkamiehen virkavastuusta säädetäisiin omassa pykälässään. Pykälä on kansainvälisiä sopimuksia koskevaa viittaussäännöstä lukuun ottamatta sisällöltään sama kuin poliisilain 5 a luvun 57 §. Kansainvälisillä sopimuksilla on suurempi merkitys Puolustusvoimissa kuin sisäministeriön hallinnonalalla.

Pykäläehdotuksessa käytetään termiä "vieraan valtion toimivaltainen virkamies". Tämä on syytä yhdenmukaistaa rikoslain 40 luvussa käytetyn terminologian "ulkomainen virkamies" kanssa.

Rikosoikeudellinen virkavastuu on rikoslain (39/1889) 40 luvun 12 §:n 3 momentin mukaan ulotettu koko laajuudessaan ulkomaiseen virkamieheen, joka toimii Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen veloitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo-, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen tai rikosten ennalta estämisen- ja esitutkintatehtävissä taikka joka toimii Suomen alueella kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain nojalla Suomen viranomaisen esittämän tai hyväksymän oikeusapupyynnön perusteella esitutkinta- tai muissa virkatehtävissä, sovelletaan myös, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, tämän luvun 5 ja 7–10 §:ää. Mainitut ulkomaiset virkamiehet rinnastetaan kotimaisiin virkamiehiin myös silloin, kun virkamiehiä vastustetaan tai heihin kohdistetaan rikoksia. Heihin kohdistuviin tekoihin sovelletaan mm. virkamiehen väkivaltaista vastustamista, niskoittelua ja virkavallan anastusta koskevia rikoslain säännöksiä (RL 16:20). Heihin virkatoimessa tai virkatoimen vuoksi kohdistunut tahallinen surmaaminen voidaan katsoa murhaksi (RL 21:18). Itse ulkomaisen virkamiehen käsite on sinällään kattava (RL 40 luvun 11 §:n 4 kohta).

Virkamiehiin kohdistuvista rikoksista säädetään rikoslain 16 luvussa ja virkamiesten tekemistä rikoksista rikoslain 40 luvussa. Mainittujen lukujen soveltamissäännösten perusteella on arvioitavissa se, mitkä rikokset ovat tässä yhteydessä merkityksellisiä eli mitkä voivat olla sellaisia, joiden tekijöinä tai kohteina ulkomaiset virkamiehet voivat olla tiedustelutehtävää Suomessa harjoittaessaan. Rikoslain 16 luvun 20 §:n perusteella näyttää siltä, että merkityksellisiä rikoksia ovat sen luvun 1–3, 13 ja 14 §:ssä rangaistaviksi säädetty rikokset. Tässä yhteydessä on vaikea ajatella, että luvun 9 § virkavallan anastuksesta soveltuisi. Rikoslain 40 luvun osalta puolestaan merkitystä on sen luvun 1–3, 5 ja 7–10 §:ssä rangaistaviksi säädettyillä rikoksilla, lisäksi huomioon on aihetta ottaa ko. luvun 14 § menettämis seuraamuksesta.

Todettakoon, että rikoslain 16 luvun säännösten soveltaminen on kansainvälisessä tiedusteluyhteistyössä teoreettista, koska tiedustelua suorittava virkamies harvemmin toimii

niin, että häneen rikoksen kohdistava tietää tämän olevan vieraan valtion tiedusteluvirkamies. Syyllistyminen rikoslain 16 luvun mukaisiin tekoihin edellyttää tahallisuutta sen suhteen, että teon kohteena on virkamies. Asia on kuitenkin syytä huomioida rikoslain 16 luvun soveltamisalasääntelyssä.

Ulkomaisten tiedusteluvirkamiesten Suomessa tekemien, että heihin täällä kohdistuvien rikosten osalta on tarpeen säätää niissä säännöksissä, joissa todetaan, minkä rikosten osalta ja millä edellytyksillä virkarikoksia ja virkamiehiin kohdistuvia rikoksia koskevia säännöksiä sovelletaan ulkomaisiin virkamiehiin (rikoslain 16 luvun 20 § ja 40 luvun 12 §).

Puolustusministeriö esittää, että rikoslain 16 luvun 20 §:ää muutettaisiin niin, että siihen lisätään uusi 6 momentti, johon otettaisiin asianmukainen viittaus poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 57 §:n 4 momenttiin ja sotilastiedustelulakiehdotuksen 20 §:n 3 momenttiin.

Puolustusministeriö lisäksi esittää, että rikoslain 40 luvun 12 §:ää muutettaisiin niin, että siihen lisätään uusi 4 momentti, jolloin nykyisestä 4 siirtyisi uudeksi 5 momentiksi ja nykyinen 5 momentti uudeksi 6 momentiksi. Uuteen 4 momenttiin tulisi sisällyttää asianmukainen viittaus poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 57 §:n 4 momenttiin ja sotilastiedustelulakiehdotuksen 20 §:n 3 momenttiin.

Puolustusministeriö myös esittää, että rikoslain 21 luvun 12 §:ää muutettaisiin niin, että kyseiseen soveltamisalasäännökseen sisällytetään asianmukainen viittaus poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 57 §:n 4 momenttiin ja sotilastiedustelulakiehdotuksen 20 §:n 3 momenttiin.

Hallituksen esitys

19 §

Kansainvälinen yhteistyö

Sotilastiedusteluviranomainen voi Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi:

- 1) vaihtaa tiedustelutietoja ulkomaisten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden kanssa salassapitosäännösten estämättä; ja
- 2) osallistua tiedustelutietojen hankkimiseen ja arvioimiseen liittyvään kansainväliseen yhteistoimintaan.

Jos yhteinen tiedonhankinta toteutetaan yhteistyössä sen valtion kanssa, jonka alueella tiedustelumenetelmiä on tarkoitus käyttää, sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen on noudatettava niitä rajoituksia ja ehtoja tiedustelumenetelmien käytölle, jotka kyseinen valtio asettaa.

Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella sotilastiedusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistoiminnassa sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa käyttää 20, 22, 41, 45, 49, ja 63 §:ssä tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä.

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisesta ja tiedustelumenetelmien käytöstä.

Tässä pykälässä tarkoitettussa tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa noudatetaan lisäksi, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) säädetään. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään tarkemmin henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Ehdotus

20 §

Kansainvälinen yhteistyö

Sotilastiedusteluviranomainen voi Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi:

- 1) vaihtaa **muuta** tiedustelutietoja **kuin henkilötietoja** ulkomaisten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden kanssa salassapitosäännösten estämättä, jos se on tarpeellista; ja
- 2) osallistua tiedustelutietojen hankkimiseen ja arvioimiseen liittyvään kansainväliseen yhteistoimintaan.

Jos yhteinen tiedonhankinta toteutetaan yhteistyössä sen valtion kanssa, jonka alueella tiedustelumenetelmiä on tarkoitus käyttää, sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen on noudatettava niitä rajoituksia ja ehtoja tiedustelumenetelmien käytölle, jotka kyseinen valtio asettaa.

Ulkomaisella virkamiehellä on pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella sotilastiedusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistoiminnassa sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa käyttää **22, 24, 43, 47, 51 ja 66 §:ssä** tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä. **Ulkomainen virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita.**

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisesta ja tiedustelumenetelmien käytöstä.

Kansainvälinen yhteistyö on kielletty, jos on perusteltua aihetta epäillä, että jotakin henkilöä uhkaa yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Tässä pykälässä tarkoitettussa tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa noudatetaan lisäksi, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) säädetään. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Ulkomaisen virkamiehen virkavastuu

Rikoslain 16 luvun 20 §:n 6 momentissa, 21 luvun 18 §:ssä ja 40 luvun 12 §:n 4 momentissa säädetään mainittujen lukujen soveltamisesta tiedustelumenetelmää Suomen alueella käyttävän ulkomaisen virkamiehen tekemään tai häneen kohdistuneeseen rikokseen, ellei Suomea sitovista kansainvälisistä sopimuksista muuta johdu.

HE 202 Siviilitiedustelu

10. Vakava uhka

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL, s. 14-15) todetaan, että säännöksiä pitää täsmentää siten, että tiedustelun kohteena ovat vain tilanteet, joissa kyse vakavasta uhasta. Lausunnossa on tältä osin viitattu myös poliisilain 5 a luvun 1 §:n täsmentämiseen. Miksi näin ei ole vastineessa tehty?

Sisäministeriön vastaus: *Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomioita poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 1 §:ään (PeVL 35/2018 vp, s.14-15). Poliisilakiehdotuksen 5 a luvussa säädetään sen 1 §:n mukaan suojelupoliisin suorittamasta tiedonhankinnasta ja tiedon hyödyntämisestä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tukemiseksi ja muiden viranomaisten lakisääteisiä kansalliseen turvallisuuteen liittyviä tehtäviä varten (siviilitiedustelu). Soveltamisalasäännöksessä ei ole mainintaa siitä, että tiedustelun kohteena voivat olla vain tilanteet, joissa kyse on vakavasta uhasta. Säännöstä on asianmukaista täsmentää jo yksinomaan perustuslain 10 §:n 4 momentin sanamuodon johdosta.*

Poliisilain 5 a luvun 1 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi siviilitiedustelun itsenäisestä määritelmästä. Sääntelyn tarkoituksena olisi korostaa sitä, että suojelupoliisi olisi ainoa viranomainen, jolla olisi oikeus käyttää tässä luvussa säädettyjä tiedustelumenetelmiä ja hankkia kyseisillä toimivaltuuksilla tietoa kansallista turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta.

Sisäministeriö katsoo, ettei yksinomaan perustuslain 10 §:n 4 momentin sanamuodon johdosta voida vetää sellaista johtopäätöstä, että poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 1 §:ään tulisi lisätä vakavaa uhkaa koskeva edellytys sen enempää kuin välttämättömyyttä koskevaa edellytystä. Perustuslain 10 §:n 4 momentissa säädetään siitä, että eduskuntalailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen tiedon hankkimiseksi mm. sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Soveltamisalasäännös määrittelee suojelupoliisin asiallisen toimivallan, mutta se ei perusta suojelupoliisille toimivaltaa puuttua viestin salaisuuden suojaan eikä suojelupoliisi siis voi pelkästään sen perusteella puuttua ihmisten lailla suojattuihin oikeuksiin. Silloin kun poliisi puuttuu henkilön oikeuspiiriin, tulee toimivallan aina perustua nimenomaiseen toimivaltasäännökseen. Näin ollen siviilitiedustelun määritelmä ei itsessään osoittaisi kuin sen, että suojelupoliisilla olisi lainmukainen ja yhteiskunnallisesti toivottu motiivi menettelylleen.

Soveltamisalasäännöksessä todetaan, että "Tässä luvussa säädetään suojelupoliisin suorittamasta tiedonhankinnasta ja tiedon hyödyntämisestä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi -- ". Tiedonhankinta ei kuitenkaan tyhjene 5 a luvussa tai tietoliikennetiedustelulakiehdotuksessa tarkoitettuihin tiedustelumenetelmiin. Tiedonhankintaa voi tapahtua

myös avoimista lähteistä. Tiedonhankinnaksi voidaan laajassa merkityksessä käsittää vihjepuhelimen tai vihjesähköpostin ylläpitäminen. Kummatkaan edellisistä ei edellytä sellaisen siviilitiedustelun kohteena olevan toiminnan osoittamista, joka muodostaa vakavan uhkan kansalliselle turvallisuudelle ja, että jonkun tietyn tiedustelumenetelmän käyttö on välttämätöntä. Kyse on täysin normaalista (suojelu)poliisitoiminnasta. Tehtäväsääntely luonnollisesti rajaa suojelupoliisin asiallista toimivaltaa eikä vihjepuhelin voi koskea esimerkiksi autokauppaa tai muuta asiallisen toimivallan ulkopuolista asiaa, vaan toiminnalla tulee aina olla liityntä kansalliseen turvallisuuden suojaamiseen.

Sisäministeriö on hallintovaliokunnalle toimittamassaan lausunnossa ehdottanut, että perustuslakivaliokunnan lausunnossaan edellyttämät (PeVL 35/2017 vp) uhan vakavuutta koskevat maininnat otetaan sellaisenaan poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 3 §:n 5 ja 10 kohtaan sekä tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 3 §:n 5 ja 10 kohtaan seuraavasti:

3 §

Siviilitiedustelun kohteet

Siviilitiedustelun kohteena ovat:

- 1) terrorismi;
- 2) ulkomainen tiedustelutoiminta;
- 3) joukkotuhoukset, suunnittelu, valmistaminen, levittäminen ja käyttö;
- 4) kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain (562/1996) 2 §:ssä tarkoitettujen kaksikäyttötuotteiden suunnittelu, valmistaminen, levittäminen ja käyttö;
- 5) kansanvaltaista yhteiskuntajärjestystä ***vakavasti*** uhkaava toiminta;
- 6) suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä taikka yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja uhkaava toiminta;
- 7) vieraan valtion toiminta, joka voi aiheuttaa vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille tai taloudellisille tai muille tärkeille eduille;
- 8) kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta vakavasti uhkaava kriisi;
- 9) kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden turvallisuutta uhkaava toiminta;
- 10) Suomen kansainvälisen avun antamisen ja muun kansainvälisen toiminnan turvallisuutta ***vakavasti*** uhkaava toiminta;
- 11) ***kansanvaltaista*** yhteiskuntajärjestystä uhkaava kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus.

Yhtä lailla tulee muuttaa tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lakiehdotuksen 3 §:ää:

3 §

Tietoliikennetiedustelun kohteet

Tietoliikennetiedustelun kohteena ovat:

- 1) terrorismi;
- 2) ulkomainen tiedustelutoiminta;
- 3) joukkotuhoukset, suunnittelu, valmistaminen, levittäminen ja käyttö;
- 4) kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain (562/1996) 2 §:ssä tarkoitettujen kaksikäyttötuotteiden suunnittelu, valmistaminen, levittäminen ja käyttö;
- 5) kansanvaltaista yhteiskuntajärjestystä ***vakavasti*** uhkaava toiminta;
- 6) suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä taikka yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja uhkaava toiminta;

- 7) vieraan valtion toiminta, joka voi aiheuttaa vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille tai taloudellisille tai muille tärkeille eduille;
- 8) kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta uhkaava kriisi;
- 9) kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden turvallisuutta uhkaava toiminta;
- 10) Suomen kansainvälisen avun antamisen ja muun kansainvälisen toiminnan turvallisuutta **vakavasti** uhkaava toiminta;
- 11) **kansanvaltaista** yhteiskuntajärjestystä uhkaava kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus.

11. Tietojen säilyttäminen

PeV lausunnon (PeVL, 25/2018 vp, s. 23) mukaan PolL 5a luvun 45 § ja TTL 15 § sallii tietojen säilyttämisen ilman ajallista rajoitusta. Sääntelyyn lisättävä velvollisuus määrittää arvioida, tarvitaanko tietoa enää. Tätä ei ole huomioitu siviilitiedustelua koskevassa vastineessa.

Sisäministeriön vastaus: *Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan (PeVL 35/2018 vp, s. 23) huomiota poliisilain 5 a luvun 45 §:ään ja tietoliikennetiedustelulain 15 §:ään, joissa ehdotetaan säädettäväksi tiedustelulla hankittujen tietojen hävittämisestä. Tietoja voitaisiin kuitenkin säilyttää ja tallettaa, jos se on tarpeen poliisilain 5 a luvun 44 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Sanotussa pykälässä säädetään tiedon luovuttamisesta rikostorjuntaan.*

Perustuslakivaliokunnan mielestä poliisilain 5 a luvun 45 § ja tietoliikennetiedustelulain 15 § ovat sikäli ongelmallisia, että niissä sallittaisiin tietojen säilyttäminen ja tallettaminen ilman mitään ajallista rajoitusta. Valiokunnan mielestä sääntelyyn on lisättävä velvollisuus tietyin määrittäjin arvioida, tarvitaanko tietoa enää.

Sekä poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 45 §:ssä että tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 15 §:ssä säädetään velvollisuudesta hävittää tiedot viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Tieto tulisi välittömästi poistaa, jos todetaan, että tieto ei ole relevantti kansallisen turvallisuuden suojaamisen kannalta. Kansallisen turvallisuuden kannalta merkityksellinen tieto tallennetaan suojelupoliisin toiminnalliseen tietojärjestelmään, josta säädetään laissa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa.

Voimassa olevassa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:ssä säädetään tietojen poistamisesta suojelupoliisin toiminnallisesta tietojärjestelmästä. Pykälän mukaan henkilöä koskevat tiedot poistetaan suojelupoliisin toiminnallisesta tietojärjestelmästä 25 vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä.

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys poliisin henkilötietolain kokonaisuudistukseksi (HE 242/2018 vp). Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi muun muassa vastaavanlaisesta 25 vuoden poistosäännöksestä poliisin henkilötietolakiehdotuksen 57 §:ssä. Lakiin lisättäisiin velvollisuus arvioida tietojen tarpeellisuutta ja käsittelyn perustetta viiden vuoden välein mikäli tietoja olisi tarpeen säilyttää yli laissa säädetyn enimmäisajan. Jos tietojen todetaan olevan edelleen tarpeen, tehdään henkilötiedon yhteyteen merkintä arvioinnin suorittamisesta. Muulle poliisille ehdotetaan vastaavanlaista tietojen säilyttämisen tarpeellisuuden arvioimisvelvoitetta omassa toiminnassaan, kun kyseessä olevien tietojen poistoaika on kulunut umpeen.

Puolustusvoimien henkilötietolakiehdotuksen 43 §:ssä säädettäisiin henkilötietojen poistamisesta sotilastiedustelurekisteristä (HE 13/2018 vp). Kyseisen pykälän mukaan rekisteröityä koskevat henkilötietiedot poistetaan sotilastiedustelurekisteristä viimeistään 50 vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä.

(ks. SM:n lausunto s. 62, Tietojen hävittäminen)

12. Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen

PeV käsittelee lausunnossaan (PeVL 35/2018 vp, s. 23) tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittamista (PolL 5 a luku 47, TTL 20 §). Lausunnon mukaan ilmoitusvelvollisuutta ei ole, jos kohde on ulkomailla. Säännöstä on lausunnon mukaan syytä täsmentää sen osalta, tarkoitetaanko toimenpiteen suorittamishetken olinpaikkaa vai ilmoitushetken tilannetta. Tätä ei ole HE 202 vastineessa tehty.

Sisäministeriön vastaus: *Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 35/2018 vp, s. 23), että säännöksen mukaan ilmoitusvelvollisuutta ei olisi myöskään silloin, jos kohde on ulkomailla. Säännöksestä ei ilmene, tarkoitetaanko olemisella toimenpiteen suorittamishetken olinpaikkaa vai ilmoitushetken tilannetta. Säännöstä on syytä täsmentää.*

Sisäministeriön käsityksen mukaan perustuslakivaliokunnan edellä mainittu täsmennyslausuma koskee ainoastaan tietoliikennetiedustelusta ilmoittamista. Sisäministeriö toteaa tähän, että ratkaiseva ajankohta on tietoliikennetiedustelun suorittamishetken olinpaikka. Sisäministeriön käsityksen mukaan asiasta ei sen ilmeisyyden takia ole tarpeen erikseen säätää laissa. Jos asiasta katsotaan olevan välttämätöntä säätää, niin tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 20 §:ää täsmennetään tai pykälään lisätään kokonaan uusi 2 momentti.

Tietoliikenteen tuleminen tietoliikennetiedustelun piiriin edellyttää sitä, että tietoliikennetyhteys ylittää Suomen rajan. Jos Suomessa vakinaisesti asuva henkilö on ulkomailla tietoliikennetiedustelun käyttöhetkellä, voi hänen viestintänsä tulla tietoliikennetiedustelun piiriin vain, mikäli se reitittyy Suomen kautta tai hän kommunikoi Suomessa olevan osapuolen kanssa. Henkilön väliaikainenkaan ulkomailla oleskelu ei siten merkitse sitä, että ilmoitus jätettäisiin tekemättä, vaan että ilmoitus tehdään Suomessa olevalle osapuolelle.

Sisäministeriö on hallintovaliokunnalle toimittamassaan lausunnossa ehdottanut, että tietoliikennetiedustelu käytöstä ilmoittamista koskevaa pykälää muutetaan niin, että siihen tehdään perustuslakivaliokunnan ponsilausumassa edellyttämä (PeVL 35/2017 vp, s. 24) muutos, jonka mukaan ilmoittamisvelvollisuus ulotetaan myös viestin tunnistamistietoihin kohdistuvaan manuaaliseen käsittelyyn. Mikäli pykälää halutaan täsmentää edellä mainitulla tavalla, niin sisäministeriö esittää, että kyseinen täsmennys sisällytetään tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 20 §:ään lisäämällä siihen "--tietoliikennetiedustelun käytön aikana olleen--".

Tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittaminen

Jos 6 §:ssä tarkoitettussa käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty Suomessa olevan henkilön luottamuksellisen viestin tai tallentaman tiedon sisältö, ilmoitetaan hänelle tietoliikennetiedustelusta noudattaen, mitä poliisilain 5 a luvun 47 §:ssä säädetään telekuuntelusta ilmoittamisesta. Velvollisuutta ilmoittaa tietoliikennetiedustelusta ei kuitenkaan ole, jos tieto on hävitetty 9 §:n 2 momentin tai 15 §:n perusteella.

Ehdotus

Tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittaminen

Jos 6 §:ssä tarkoitettussa käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty Suomessa tietoliikennetiedustelun käytön aikana olleen henkilön luottamuksellisen viestin tai tallentaman tiedon sisältö tai poliisilain 5 luvun 8 §:ssä tarkoitettu tunnistamistieto, ilmoitetaan hänelle tietoliikennetiedustelusta noudattaen, mitä poliisilain 5 a luvun 47 §:ssä säädetään telekuuntelusta ilmoittamisesta. Velvollisuutta ilmoittaa tietoliikennetiedustelusta ei kuitenkaan ole, jos tieto on hävitetty 9 §:n 2 momentin tai 15 §:n perusteella.

13. Oikeusuojakeinot

PeV:n lausunnon mukaan (PeVL 35/2018 vp, s. 29) oikeusuojakeinoissa on syytä ilmentyä periaate, että niitä voi käyttää, jos voidaan kohtuudella olettaa joutuneen valvontatoimien kohteeksi. Tätä ei liene nimenomaisesti kommentoitu ainakaan siviilitiedusteluvastineessa.

Sisäministeriön vastaus: Siviili- ja sotilastiedustelulainsäädännössä ehdotetaan säädettäväksi kantelumahdollisuudesta sekä tiedonhankinnan kohteelle, tiedustelumenetelmän käyttöä vaatineelle virkamiehelle että tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Kyse on ns. prosessuaalisesta kantelusta.

Oikeusuojakeinoista ehdotetaan kuitenkin säädettäväksi pääosin tiedustelutoiminnan valvontalaissa (HE 199/2017 vp). Sisäministeriö ei tästä johtuen pidä mahdollisena ottaa oikeusuojakeinoja koskevaa periaatesääntelyä siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevaan kokonaisuuteen. Oikeusuojakeinoista ehdotetaan säädettäväksi tiedustelun valvontalain 11 ja 12 §:ssä. Tutkimisoikeutta koskevan 12 §:n mukaan jokainen, joka epäilee, että häneen on kohdistettu tiedustelua, voisi tehdä tutkimispyynnön. Oikeus tutkimispyynnön tekemiseen olisi jokaisella, joka oman subjektiivisen käsityksensä perusteella olettaa joutuneensa valvontatoimien kohteeksi.

Lisäksi tiedustelutoiminnan valvontalain 11 §:n osalta voisi avata, että tiedusteluvaltuutetulle voi tämän valvontavaltaan kuuluvassa asiassa kannella jokainen, joka katsoo, että tiedustelutoiminnassa on rikottu hänen oikeuksiaan tai menetelty muutoin lainvastaisesti.

Tiedusteluvaltuutettu tutkii kantelun, jos sen kohteena oleva asia kuuluu hänen valvontavaltuutensa ja on aihetta epäillä, että tiedustelutoiminnassa on menetelty lainvastaisesti, tai jos valtuutettu muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta.

14. Televalvonta ja tukiasematietojen hankkiminen

PeV edellytti (PeVL 35, s. 16) harkittavaksi televalvontaa ja tukiasematietojen hankkimista koskevien toimivaltuuksien sisällyttämistä 5 a luvun 4 §:n 2 momenttiin. Vastineessa ehdotetaan kuitenkin momentin alkuosan poistamista poistaen samalla muutkin jo aiemmin luetellut toimivaltuudet. Ilmeisesti ajatus on, että momentti käy tarpeettomaksi 4.1 §:ään lisätyn välttämättömyysvaatimuksen vuoksi.

Perustelkaa ja selostakaa ratkaisu kuitenkin tarkemmin. Lisäksi tiedustelemme, miten vastineessa 4 §:n 1 momenttiin ehdotettu välttämättömyysedellytys suhteutuu vastineen 4 §:n 2 momentin jäävään lisäkritereinä olevaan tarpeellisuusedellytykseen koskien peitetoimintaa. Lisäksi perustelkaa, miksi HE:sta poiketen valtiollisen toimijan osalta kriteerinä on vastineen ehdotuksessa (4 § 3 mom) ”tarpeen tietojen saamiseksi” kun HE:ssa kynnyks oli ”sillä voidaan perustellusti olettaa saatavan tietoja”.

Sisäministeriön vastaus: Sisäministeriö toteaa, että lakivaliokunta on mieltänyt asian oikein. Koska kaikkien tiedustelumenetelmien käytön edellytykseksi ehdotetaan asetettavaksi välttämättömyys, niin ei ole tarpeen erikseen luetella tiedustelumenetelmiä, joiden käytön edellytyksenä on välttämättömyys.

Välttämättömyys-edellytys suhteutuisi tarpeellisuusvaatimukseen peitetoiminnan kohdalla, kuten voimassa oleva pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 2 momentti (*Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.*) suhteutuu saman luvun 27 §:n 2 momenttiin (*Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.*). Vastaavalla tavalla säädetään voimassa olevan poliisilain 5 luvun 2 §:n 2 momentissa ja saman luvun 28 §:n 2 momentissa rikoksen estämiseksi.

Vieraan valtion sotilas- tai muun viranomaisorganisaation viestintä ei nauti luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa, eikä pelkästään tällaisten organisaatioiden viesteihin kohdistuvista toimivaltuuksista säättäminen muodostuisi perustuslain 10 §:n 3 momentin kannalta ongelmalliseksi (HE 198/2017 vp, s. 28). Perustuslakivaliokunta vahvisti tämän tulokinnan perustuslain 10 §:n muutosesityksestä antamassaan mietinnössä (PeVM 4/2018 vp, s. 7). Näissä olosuhteissa sisäministeriö katsoo, että erityistä perusteltavuusvaatimusta ei valtiolliseen toimijaan kohdistuvalle tiedustelumenetelmän käytölle ole tarpeen asettaa.

Edelleen kiinnitämme huomiota siihen, että PeV on lausunnossaan (PeV 35, s. 17) edellyttänyt välttämättömyyttä koskevan yleisen edellytyksen asettamista. Merkitseekö siviilitiedustelua koskevassa vastineessa (s. 22) ehdotettu PolL 5 a luvun 4 §:n 3 momentin muotoilu sitä, että PeV:n edellyttämä yleinen välttämättömyysedellytys ei koske menetelmien kohdistamista valtiollisiin toimijoihin. Olisiko tämä PeV:n ponsilausuman vastainen ratkaisu?

Sisäministeriön vastaus: Sisäministeriö viittaa edellisen vastauksen alla lausumaansa. Perustuslakivaliokunta totesi perustuslain 10 §:n muutosesityksestä antamassaan mietinnössä (PeVM 4/2018 vp, s. 7), että vieraan valtion sotilas- tai muun viranomaisorganisaation viestintä ei nauti luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa.

Siviilitiedustelusta antamassaan lausunnossa (PeVL 35/2018 vp, s. 17) perustuslakivaliokunta totesi seuraavaa: "Perustuslakivaliokunta on korostanut painokkaasti (PeVM 4/2018 vp, s. 8—9) perustuslain säännöksen 10 §:n 4 momentin välttämättömyys-edellytystä. Valiokunta totesi, että luottamuksellisen viestin salaisuuteen kohdistunut rajoitus on sallittu vain, jos tiedonhankinta ei ole mahdollista vähemmän puuttuvin keinoin. Valiokunnan käsityksen mukaan tästä seuraa, että tiedustelutoiminnan edellytykseksi tulee yleisesti asettaa välttämättömyyttä koskeva edellytys. Tällaisen lisäyksen tekeminen tietoliikennetiedustelulakiehdotuksen 4 §:ään ja poliisilain 5 a luvun 4 §:ään on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä." Koska perustuslakivaliokunta on mainitussa lausunnossa sitoi välttämättömyys-edellytyksestä säätämisen perustuslain 10 §:n 4 momenttiin, joka ei anna suojaa valtiolliselle toimijalle, niin ponsilausuma ei voi edellyttää, että valtiolliseen toimijaan kohdistuvalle tiedustelulle asetetaan välttämättömyys-edellytys.

15. Yhteistyö yhteisöjen kanssa

PeV edellytti lausunnossaan (PeVL 35, s. 27) yhteisöjen kanssa tehtävää yhteistyötä koskevan säännöksen poistamista esityksestä tai sen olennaista täsmentämistä yhteistyön sisällön ja osapuolten suhteen. Vastineessa yhteistyön alaa on vähennetty, mutta edelleen vastine (55 §) sisältää melko yleisluonteisen säännöksen siitä, että siviilitiedustelutehtävän toteuttamiseksi voidaan luovuttaa yrityksille ja muille yhteisöille salassapitosäännösten estämättä muita kuin henkilötietoja. SM:ää pyydetään vielä yhdessä OM kanssa arvioimaan mahdollisuuksia täsmentää vastineessa ehdotettuja säännöksiä ottaen huomioon PeV lausunto siitä, että olennaisesti tarkemmin tulee säätää yhteistyön sisällöstä, yhteistyön osapuolista ja PL 124 §:n kannalta.

Sisäministeriön vastaus: *Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 35/2018 vp, s. 27), että säännöksen sanamuodon perusteella jää hyvin avoimeksi, mitä suojelupoliisin ja yhteisöjen välinen yhteistyö voisi olla ja mitä yhteisöjä säännös koskisi. Lainkohdan perusteluissa (s. 227) todetaan lähinnä vain, että yhteistyö voi liittyä yritysten turvallisuuteen ja yritysvakoilun estämiseen. Epäselväksi jää muun muassa, miten ehdotettu sääntely suhtautuu perustuslain 124 §:n julkisen hallintotehtävän antamista muun kuin viranomaisen hoidettavaksi koskevaan sääntelyyn. Säännös yhteistyöstä yhteisöjen kanssa tulee joko poistaa lakiehdotuksesta tai sitä tulee olennaisesti täsmentää yhteistyön sisällön ja osapuolten suhteen ja perustuslain 124 §:n kannalta asianmukaisella tavalla. Tällainen muutos on edellytys sille, että 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.*

Säännöksen perustelujen mukaan 55 §:n sääntely ei koske henkilötietojen antamista. Tällainen raja ei kuitenkaan ilmene säännöksestä. Perustuslakivaliokunta huomauttaa, että henkilötiedon käsite on laaja. Eduskunnan hyväksymä laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (HE 31/2018 vp) sisältää määritelmäsäännöksen (3 §:n 1 momentti), jonka mukaan henkilötiedoilla tarkoitetaan kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön (rekisteröity) välittömästi tai välillisesti liittyviä tietoja. Mikäli tarkoituksena on vastoin esityölausumaa,

että säännöksen perusteella voidaan luovuttaa henkilötietoja yhteisöille salassapitovelvollisuuden estämättä, on ehdotettua sääntelyä täsmennettävä. Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (PeVL 19/2012 vp, s. 4/I ja siinä mainitut lausunnot). Ehdotetussa 55 §:ssä on siksi määriteltävä olennaisesti tarkemmin tietojen saantiin oikeutettujen yhteisöjen piiri, jotta 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Vaihtoehtoisesti säännöstä on täsmennettävä siten, että siitä käy selkeästi ilmi sen perusteluissa ilmaistu raja, jonka mukaan pykälän perusteella ei voi luovuttaa salassa pidettäviä henkilötietoja. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Sisäministeriö toteaa, että perustuslakivaliokunta käsitteli yhteisöjen kanssa tehtävää yhteistyötä ja tietojen luovuttamista yhteisöille erikseen. Perustuslakivaliokunnan mukaan säännös yhteistyöstä yhteisöjen kanssa tulee joko poistaa lakiehdotuksesta tai sitä tulee olennaisesti tämentää yhteistyön sisällön ja osapuolten suhteen ja perustuslain 124 §:n kannalta asianmukaisella tavalla.

Sisäministeriö toteaa, että hallintovaliokunnalle toimitetussa lausunnossa säännös yhteistyöstä on ehdotettu poistettavaksi perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla. Poistamisella ei sinänsä ole asiallista merkitystä, koska hallituksen esityksessä olevan säännöshedotuksen tarkoitus oli puhtaasti informatiivinen. Kyse ei näin ollen ollut siitä, että hallintotehtäviä olisi kyseisen säännöksen nojalla ajateltu siirrettävän yksityiselle.

Tietojen luovuttamisen osalta perustuslakivaliokunta totesi, että ehdotetussa 55 §:ssä on joko määriteltävä olennaisesti tarkemmin tietojen saantiin oikeutettujen yhteisöjen piiri tai vaihtoehtoisesti säännöstä on täsmennettävä siten, että siitä käy selkeästi ilmi sen perusteluissa ilmaistu raja, jonka mukaan pykälän perusteella ei voi luovuttaa salassa pidettäviä henkilötietoja.

Sisäministeriö toteaa, että se on hallintovaliokunnalle toimittamassaan lausunnossa ehdottanut säännöstä täsmennettäväksi siten, että siitä käy selkeästi ilmi sen perusteluissa ilmaistu raja, jonka mukaan pykälän perusteella ei voi luovuttaa salassa pidettäviä henkilötietoja. Asia ilmaistaisiin pykälän 3 momenttiin otettavan negation "muuta kuin henkilötietoja koskevia tietoja" avulla.

Lakivaliokunta on pyytänyt, että sisäministeriö arvioi mahdollisuuksia tämentää säännöksiä ottaen huomioon perustuslakivaliokunnan lausunto siitä, että olennaisesti tarkemmin tulee säätää yhteistyön sisällöstä ja yhteistyön osapuolista perustuslain 124 §:n kannalta asianmukaisella tavalla. Koska yhteistyösäännös on ehdotettu poistettavaksi, ei tällaiseen arviointiin ole sisäministeriön käsityksen mukaan tarvetta. Tietojen luovuttamisessa yhteisölle on edellä todetusti kyse eri asiasta kuin yhteistyössä yhteisöjen kanssa. Myös tietojen luovuttamisesta on ehdotettu säädettäväksi, kuten perustuslakivaliokunnan ponsilauseman edellyttämällä tavalla.

Yhteistyö muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa

Suojelupoliisin on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä muiden viranomais-
ten kanssa siviilitiedustelun tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi.

Suojelupoliisi voi siviilitiedustelutehtävänsä toteuttamiseksi *toimia yhteistyössä yhteisöjen kanssa sekä* luovuttaa muille viranomaisille *ja yhteisöille* salassapitosään-
nösten estämättä tietoja, jos tietojen luovuttaminen on välttämätöntä kansallisen
turvallisuuden suojaamiseksi.

Tietojen luovuttamisesta rikostorjuntaan säädetään 44 §:ssä.

Ehdotus

Yhteistyö muiden viranomaisten, yritysten ja yhteisöjen kanssa

Suojelupoliisin on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä muiden viranomais-
ten kanssa siviilitiedustelun tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi.

Suojelupoliisi voi siviilitiedustelutehtävänsä toteuttamiseksi **luovuttaa muille vi-
ranomaisille salassapitosäännösten estämättä muita kuin henkilötietoja koskevia
tietoja, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen kansallisen turvallisuuden suoja-
miseksi.**

**Suojelupoliisi voi siviilitiedustelutehtävänsä toteuttamiseksi luovuttaa yrityks-
sille ja muille yhteisöille salassapitosäännösten estämättä muita kuin henkilötie-
toja koskevia tietoja, jos tietojen luovuttaminen on välttämätöntä kansallisen tur-
vallisuuden suojaamiseksi.**

Tietojen luovuttamisesta rikostorjuntaan säädetään 44 §:ssä.

**Henkilötietojen käsittelystä säädetään laissa henkilötietojen käsittelystä poli-
sitoimessa (761/2003).**

**Suojelupoliisin ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä voi-
daan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.**

**Sisäministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä suojelupolii-
sin ja muun sisäasiainhallinnon välisen yhteistyön järjestämisestä.**

HE 203 Sotilastiedustelu

16. Yhteistyö yhteisöjen kanssa (PLM)

PLM:ää pyydetään vielä yhdessä OM kanssa arvioimaan mahdollisuuksia täsmentää sotilastiedusteluvasti-
neessa ehdotettuja säännöksiä ottaen huomioon PeV lausunto siitä, että olennaisesti tarkemmin tulee sää-
tää yhteistyön sisällöstä, yhteistyön osapuolista ja PL 124 § kannalta.

Puolustusministeriön vastaus: Puolustusministeriö on tarkentanut ja täsmentänyt säännöstä
viranomaisten ja yhteisöjen kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Tarkennukset koskevat yhteis-
työn sisältöä, osapuolia ja tietojen luovuttamista sekä asetuksenantovaltuutta.

Sääntely eroaa siviilitiedustelulakiehdotuksen vastaavasta sääntelystä siltä osin, että sotilastiedusteluviranomainen voisi luovuttaa tietoja yrityksille ja yhteisöille haittaohjelmaan liittyvästä tunnistamistiedosta tiedustelun menetelmien ja järjestelmien kehittämiseksi. Kyse olisi yrityksistä, joiden kanssa Puolustusvoimien on välttämätöntä tehdä yhteistyötä sotilastiedustelun suorituskyvyn kehittämisessä ja ylläpitämisessä.

Pääasiallisesti yrityksille tai yhteisöille luovutetaan muuta kuin henkilötietoa. Yksittäistapauksessa tietoa voidaan luovuttaa haittaohjelmaan liittyvästä tunnistamistiedosta kuten verkko-osoitteesta tai sähköposti-osoitteesta.

Hallituksen esitys

17 §

Yhteistyö muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa

Sotilastiedusteluviranomaisen on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa sotilastiedustelun tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi.

Sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi toimia yhteistyössä yhteisöjen kanssa sekä luovuttaa muille viranomaisille ja yhteisöille salassapitosäännösten estämättä tietoja, jos tietojen luovuttaminen on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Tietojen luovuttamisesta rikostorjuntaan säädetään 76 ja 77 §:ssä.

Ehdotus

18 §

*Yhteistyö muiden viranomaisten **sekä yritysten ja muiden** yhteisöjen kanssa*

Sotilastiedusteluviranomaisen on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa sotilastiedustelun tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. **Sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi luovuttaa muille viranomaisille salassapitosäännösten estämättä muita tietoja kuin henkilötietoja, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.**

Sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi luovuttaa **yrityksille ja muille yhteisöille tietoja haittaohjelmaan liittyvästä tunnistamistiedosta sekä muita kuin henkilötietoja tiedustelun menetelmien ja järjestelmien kehittämiseksi** salassapitosäännösten estämättä, jos tietojen luovuttaminen on välttämätöntä **Puolustusvoimien toiminnan** tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Tietojen luovuttamisesta rikostorjuntaan säädetään **79 ja 80 §:ssä**.

Sotilastiedusteluviranomaisen ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

17. Peitet toiminta (PLM)

Perustelkaa vielä, miksi välttämätöntä tässä yhteydessä säätää peitet toiminnan sallimisesta asunnossa ottaen huomioon uuden Pev tarkastelun riski.

Perustelkaa myös päätöstä ottaen huomioon em. ehdotus peitetoiminnan sallimisesta asunnossa.

Puolustusministeriön vastaus: Puolustusministeriö esittää sotilastiedustelulakiehdotusta muutettavaksi perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla siten, että pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat rajataan toimivaltuuksien ulkopuolelle nimenomaisella lakiin otettavalla maininnalla.

Tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskevaan 11 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös siitä, että tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

18. Tukiasematietojen hankkiminen

Pev edellytti, että 11.2 §:ään tulee lisätä tukiasematietojen hankkiminen. Vastineessa ehdotetaan koko momentin poistamista. Ilmeisesti ajatus on, että momentti käy tarpeettomaksi 4.2 §:ään ehdotetun tarkennuksen ja 11 §:ään lisätyn välttämättömyysvaatimuksen vuoksi.

Perustelkaa kuitenkin tarkemmin, miksi em. syistä käy tarpeettomaksi luetella erikseen, mitä eri menetelmiä voidaan käyttää, kun kohteena on muu kuin valtiollinen toimija.

Puolustusministeriön vastaus: Koska sotilastiedustelun kohteita koskevan 4 §:n 2 momenttia tulee muuttaa siten, että tiedustelumenetelmällä saadaan hankkia tietoa sotilastiedustelun kohteena olevan vieraan valtion toiminnasta tai muusta sellaisesta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa Suomen maanpuolustusta tai yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja, ja koska tiedustelumenetelmien käytön yleiseksi edellytykseksi on säädettävä välttämättömyys, puolustusministeriö katsoo, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n 2 momentti olisi jatkossa tarpeeton.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla täsmennetty 4 §:n 2 momentti koskee nimenomaisesti toimintaa, joka vakavasti uhkaa Suomen maanpuolustusta tai yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Tästä seuraa, että koska sotilastiedustelua ei ylipäänsä saa kohdistaa muuhun toimintaan kuin sotilaalliseen toimintaan tai kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan, ei siten ole mahdollista käyttää toimivaltuuksia missään muissa tilanteissa. Siten on tarpeetonta ja päällekkäistä sääntelyä, että 11 §:n 2 momentissa säädettäisiin joidenkin toimivaltuuksien yleiseksi edellytykseksi se, että toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Aikaisemmin 4 §:n 2 säännös oli erilainen ja 11 §:n 2 momentti nähtiin tuolloin tarpeelliseksi.